

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

F.H. Blokhuis, Hardinxveld-Giessendam

De onrechtvaardige Rechter?

(Luk: 18:1-8)

Er was eens een rechter. Hij was geen beste. Hij wilde niet, bekommerde zich niet, stoorde zich niet. Een weduwe was zijn getergde slachtoffer. Zij klaagde een zekere tegenpartij aan. Het is een duidelijk verhaal waar Jezus in Luk. 18 mee komt. Maar achteraf blijven we met één vraag zitten. 't Gaat me om die rechter, eigenlijk om heel het verhaal.

In het verhaal neemt de rechter namelijk de plaats in van... God zelf. Ik weet wel, we moeten het geschikt lezen; we moeten maar denken aan de vergelijking tussen de hemelse goede Vader en de aardse slechte vaders (Luk. 13); datzelfde 'hoeveel te meer' horen we in de gelijkenis van de rechter. Maar tòch, de vergelijking Vader-vader is nog draaglijk. Die van Hemelrechter-onrechtvaardige rechter niet! Wie zal een onrechtvaardige rechter – al is het maar in een verhaaltje – op de troon van God durven zetten. Wie waagt het de Herē met een onrechtvaardige Rechter te vergelijken of Hem zelfs zo te noemen.

Ik denk vélen. Wie heeft er niet een schoolkameraad of een kollega die blijkens laatdunkende uitlatingen weigert te geloven in zo'n onrechtvaardige God. Wie hoort nóóit een duivel in zijn éigen hart die hem toefluistert: jouw God doet onrecht.

Wie kent niet de vrome Job. Luister wat hij heeft gezegd (24:12): God slaat geen acht op het gebed. Lees hoe Job de weduwe (!) ten tonele voert om te bewijzen dat bidden geen zin heeft. Er zijn er, die de koe van de weduwe te pand nemen, haar laatste levensonderhoud. Er zijn er, die de wees van de moederborst roven. Job spreekt er schande van. De stervenden kunnen kermen en de gewonden om hulp roepen, God slaat geen acht op het gebed.

Hier wordt toch op een pijnlijke manier de onjuistheid van Jezus' boodschap aan het licht gebracht...

Of, is het een kwestie van lèf geweest, dat Jezus deze draad heeft opgepakt. Meer dan Job is hier.

Hij dreigt met zijn onrechtvaardige rechter de toehoorders op het verkeerde been te zetten, maar Hij vangt ze. Hij gaat even mee in hun boze

denkbeelden, maar dan roept Hij ze terug: De gemeente van Christus *lijkt* een weduwe. In werkelijkheid is ze de bruid van de Here: uitverkoren (18:7). God zelf *lijkt* een onrechtvaardige rechter. In werkelijkheid 'stoort' Hij zich juist wél aan de mensen.

Nu moeten we wel eerlijk zijn. Hiermee hebben we niet ineens de oplossing van ons raadsel. De kreten van Job mogen dan generaliserend zijn geweest (in reactie op de generaliserende vrienden waarschijnlijk), iets daarvan blijft bestaan. Waaróm *lijkt* het zo op die gelijkenis.

Ik heb tegen de katechisanten weleens gezegd: Welk onrecht moet God dan afstraffen en welk niet. Stel je voor dat God ieder onrecht onmiddellijk zou beantwoorden met recht, dan zou de menselijke verantwoordelijkheid elke minuut vastlopen. Dan zou de geschiedenis geen loop meer hebben. Dan zou dat het einde betekenen.

Toch is dat niet een sluitend antwoord. Want daarop volgt logisch: Laat het einde maar komen. Hoe kàn God het nog aanzien, zoveel onrecht. Dat is de vraag van Habakuk. En de zielen onder het altaar vragen iets dergelijks. In de gelijkenis van de rechter komt op deze vragen níét een antwoord.

Wat komt er dan wel.

Jezus heeft natuurlijk weet van de machteloze woede, die over ons kan komen. Wie kan dat gevoel beter vertolken dan de weduwe, die Hij in de gelijkenis opvoert.

Nieuw, althans voor de toehoorders, is de invalshoek van Jezus: Machteloze woede? Ja, zo ervaart een mens dat. God slaat geen acht op het gebed. Ik leer je het omgekeerde: de mǎcht van het aanhoudend bidden. Dat is meteen al de opening van de gelijkenis.

En dan het slot: Hen die dag en nacht tot Hem roepen, laat Hij niet wachten. Hij is lankmoedig over hen, zegt de oude vertaling. Hij wacht met ingrijpen. „Doe iets, mensen van de politie!” roept een doodsbenaauwde moeder: „Haal mijn kind weg bij die ontvoerders!” En ze herhaalt haar nood-

kreet. En nog eens. Onderwijl wordt – natuurlijk! – koortsachtig aan de zaak gewerkt.

Dat bedoelt Jezus met zijn 'spoedig recht'. Er wordt koortsachtig gewerkt aan een goede afloop. Het duurt niet langer dan noodzakelijk. Heb vertrouwen.

Zal de Zoon des mensen nog geloof vinden als Hij komt. Dat biddende, volhardende geloof. Het geloof, dat gelooft dat God recht verschaft. Het geloof, dat daarom roept. Het geloof, dat weigert om met de ongeloofsvragen mee te gaan. Nieuwsberichten over onrecht uit de hele wereld kunnen ons tot razernij drijven. Sommigen gaan vloeken.

Jullie toch niet. Jullie bidden toch. Jullie geloven toch, vertrouwen toch. Het recht komt.

Kèn je de Rechter. Wéét je van die geruchtmakende rechtszitting, waarbij Hij jullie vrijspak. Bij zo'n Rechter dien je toch niet moties van wantrouwen in. Niet vloeken. Stil maar, wacht maar. Of nee: bid maar, wacht maar.

23e jaargang – nr. 6
november
1992

In dit nummer

- 411 A. Troost
Geloofsdenken is geen theologie
- 414 P.J. van Kampen
Een kerk ging stuk
- 416 H. Algra
Naar een betere verstandhouding
- 418 A.M. van Leeuwen
De zevende missie naar Bangui (2)

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Bronsmos 7
2914 AC Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 52,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 58 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Rectificatie:

In het vorige nummer van 'Opbouw' – pagina 401 – werd door mij een bespreking gegeven van het boekje: 'De Here vergadert Zich een gemeente in Lisse'. Daarin komt de zin voor: „Ds. Verleur koos geen partij – hij wilde alleen vasthouden – „...”. Dit moet zijn: „– hij wilde ALLEN vasthouden – „...”

O.M.

en verder:

De bespreking van Ton Valkenburg, 'Soms ben ik bang dat het mij overkomt' (pag. 400) was van J. Meulink en die van ds. M.R. van den Berg, Vreemdelingen en bijwoners (pag. 401) van M. de Jonge, Voorburg.

In de komende nummers (o.a.):

Joke Holwerda, Onmogelijk geluk
Dirk van der Molen, Een bijzondere geleerde: christen-filosof Søren Kierkegaard

H. Smit, Beknopte Gereformeerde Dogmatiek (bespreking van het gelijknamige boek van prof.dr. J. van Genderen en prof.dr. W.H. Velema)
H.R.S. van der Veen, Sabbat en zondag

B. Wielenga, Zendingsperspektieven in de eredienst
Manuel Li González, De navolging

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang. Opgave: tel. 05130-20476.

1992

- 7 nov. Diakonale Conferentie te Bunschoten-Spakenburg
- 25 nov. Vergadering Stichting Emeritaats Voorziening te Utrecht

1993

- 15 mei Uiterste datum voor inzending van stukken bestemd voor de Landelijke Vergadering 1994 bij de Voorbereidingscommissie te Apeldoorn (J.M. Wentink, Kam. Onnesstr. 5, 7316 LM Apeldoorn)

1994

- 12 mrt. Landelijke Vergadering Apeldoorn

A. Troost, Amsterdam

Geloofsdenken is geen theologie

Volgens ds de Jong in Opbouw (9.10.92,pg.376) "draagt elke geloofsvoorstelling een theologisch kleed. En maar goed ook want zo blijven de dingen van het geloof bespreekbaar". Naar hijzelf opmerkt ligt hier zijn "grootste bezwaar tegen de theologie-vrije zone" waarin ik de kerkdienst zou willen plaatsen, naar ds de Jong meent. Deze paar gedachten bevatten nogal wat misverstanden, maar ook echte meningsverschillen. Een en ander wil ik weer bespreken aan de hand van enkele praktische voorbeelden.

Theorie en praktijk, ook in de kerk

Ook al weet men dat op allerlei gebied, o.a. ook in de kerk, er een heel verschil kan zijn tussen theorie en praktijk, dan is het nog lang niet zeker dat men deze twee ook wetenschappelijk (d.w.z. theoretisch) tegenover elkaar kan definiëren, om haarfijn te kunnen zeggen waarin nu precies het verschil zit. Om dit wel te kunnen, moet men keuzen gemaakt hebben in problemen van de kennistheorie, van de wetenschapstheorie, en in de theorie over de verhouding tussen wetenschap en praktijk. Welnu, dat is gewoon filosofisch vakwerk, dat lang niet iedereen beheerst en dat gelukkig ook lang niet iedereen hoeft te kunnen om toch het verschil tussen theorie en praktijk te beseffen en als onderscheiding zinvol te kunnen gebruiken.

Behalve een wetenschappelijk verstandsgebruik is er ook, en zelfs primair, een praktisch verstandsgebruik, dat men (in de kennistheorie) met allerlei namen aanduidt, zoals: naieve ervaringskennis, alledaags spraakgebruik, primaire kennis, intuïtief inzicht, en dergelijke. Zoals al eerder gezegd, de hele rationalistische trend binnen de Westerse cultuur heeft dat alles als kinderlijk, naief, onontwikkeld, onhelder, gebrekkig, niet-exact, onwetenschappelijk, vaag, *gediskwalificeerd*, niet zelden zelfs geminacht. Ook de theologie en de kerken hebben deze wereldgelijkvormige denkwijze veelszins overgenomen, al zit er in het christelijk geloof wel een (niet-wetenschappelijke) rem op die ontsporing.

De wijsbegeerte heeft hier m.i. de grootste schuld. Die heeft niet ingezien en, gegeven haar niet-christelijke geloofsbasis van haar begin af, ook niet kunnen inzien, hoe de antropologische structuur van de menselijke kennis er (in het licht van de Schrift) uitziet.

Geloofspraktijk en geloofstheorie

Wanneer wij gelovig beleven en belij-

den dat wij in onze kerkdiensten de Here ontmoeten in gebed en dankzegging, in lofzang en avondmaalsviering, in de prediking en in het luisteren daar naar, dan is dat een kerkelijke **geloofs-beleving**, en duidelijk **niet** een theologische exercitie. Het is **geloofspraktijk**, inclusief het praktische, niet-theoretische geloofsdenken en geloofsspreken. Het zou zowel een praktische als een wetenschappelijke dwaling zijn om christelijk geloofsdenken **theologie** te noemen. Dan zou men de eigen aard van beide miskennen. In hoeverre er in de praktijk *invloeden* zijn waar te nemen van theologische opvattingen, is een andere zaak. Er bestaat inderdaad in de levenspraktijk behalve een voor-theoretisch praktisch denken en spreken ook een na-theoretisch praktisch denken en spreken, dat vaak herkenbaar beïnvloed is door theorie. Dat is op ons Westerse cultuurniveau ook normaal en legitiem. Maar het gaat er nu eerst om de verschijnselen in het leven bij hun ware naam en "naar hun aard" te benoemen en van elkaar te onderscheiden. Zo ook geloofspraktijk enerzijds en theoretische theologie anderzijds. De uitdrukking "theoretische theologie" gebruik ik vaak voor de duidelijkheid, hoewel deze term een pleonasme is. Theologie is een wetenschap en alle (echte) wetenschap is theoretisch. "Praktische theologie" bestaat niet. Deze nog vaak gebruikte uitdrukking is een contradictio in terminis. Zij verwacht aard met object. De achtergrond daarvan is dat men, in de lijn van Aristoteles, meent dat de aard of structuur der menselijke activiteiten bepaald wordt door het object of het doel.

Is de profetie onbespreekbaar en onaantastbaar?

Daarmee is niet gezegd (wat De Jong schijnt te denken) dat het praktisch-bijbelse en gelovig spreken in (en over) de kerk en bij de doopsbediening "idealistisch" is, onaantastbaar, ontoegankelijk voor kritiek, onveranderbaar, niet voor discussie vatbaar, en wat dies meer zij. Allerm minst. En dat niet omdat er zoveel (wel bespreekbare) theologie in dat "profetisch" spreken zit (wat kan maar niet hoeft). Maar gewoon omdat ook het kerkelijk en persoonlijk geloofsbeleven en geloofsbelijden *gebrekkig* is, zoals de Jong terecht beklemtoont. Het is daarom zeker vatbaar voor discussie en eventuele wijziging van standpunt. Wanneer er geloofsgenoten of kerkgenoten zijn die hun vaste geloofs-overtuigingen en geloofsinterpretaties identificeren met het profetische Woord van God zelf, dan moeten we hen tot de orde roepen. Dan krijgt ds De Jong inderdaad gelijk dat een pro-

fetische allure en pretentie een zinvolle discussie vrijwel onmogelijk maakt. Dan worden eigen geloofsopvattingen verabsoluteerd en boven discussie verheven geacht, en gepresenteerd met het opschrift "Zo zegt de Here".

Gebreken bij voorgangers en gemeentelieden

Vermoedelijk zijn er in elke orthodoxe kerk wel broeders en zusters die aan dit euvel mank gaan. Wanneer sommigen zich daarbij zouden beroepen op het verschil tussen (profetisch) geloof en (theoretische) theologie, dan is dat een verkeerd gebruik van een goede onderscheiding. Eigen geloofsovertuiging kan inderdaad profetisch zijn, men kan overtuigd zijn dat het in overeenstemming is met "het profetische Woord", maar daarom is het nog wel een feilbaar menselijk spreken. Dat belijden we zelfs van onze officiële kerkelijke confessies. Er is immers ook te goeder trouw *dwalende profetie*, die nog niet hetzelfde is als wat de bijbel noemt "valse profetie". Zoals er aan de andere zijde ook nogal wat dominees zijn die hun theologische opvattingen en kerk- of literatuurhistorische inzichten (al of niet met profetische allures) vereenzelvigen met Gods eigen Woord of met "Schrift en belijdenis", en die deze meningen dan ook vrijmoedig (of onbewust) een plaats geven in de verkondiging. Dit gebeurt des te gemakkelijker omdat wij in de christelijke traditie nooit scherp hebben leren onderscheiden tussen geloof en theologie. Ook in de predikantsopleiding niet.

Goede profetie sluit dus geen geloofsdiscussie uit, noch eventuele wijziging van opvatting, op grond van onderlinge gedachtenwisseling. Wel moet helaas gezegd worden dat theologische discussie wel vaak de profetie uitsluit of gering acht wegens de ongeschooldheid van het "volksgeloof".

Preken

Zoals iedereen weet geldt dat ook voor de preek, die terecht genoemd mag worden: de verkondiging van Gods Woord. Deze prachtige en voor de ambtsdragers zeer eervolle betiteling is ook geen "*idealisme*", dat in strijd kan zijn met de werkelijkheid. Nee, het is de "profetische" aanduiding van de preek door gelovige mensen, die weten dat door en zelfs ondanks alle gebrekkige menselijke kanten aan de preek, toch God daarin tot ons spreekt. Het is een praktische geloofsbetiteling. En als wij soms vinden dat het een zeer zwakke, gebrekkige en ten dele beslist onjuiste preek was, dan doet dat niets af van de principiële juistheid van de algemene geloofsuit-

spraak, dat de (goede) kerkelijke prediking de verkondiging van Gods Woord zelf is en behoort te zijn.

Kerk en theologie. Preek en homiletiek.

In de "homiletiek", de theorie inzake de kerkelijke verkondiging, is men met zulk een praktisch en profetisch oordeel nog lang niet klaar, zelfs nauwelijks begonnen. Er komt veel en veel meer bij kijken in de theoretische beschouwing van de (menselijke zijde der) verkondiging. Maar gelukkig heeft de overgrote meerderheid der kerkleden daar geen verstand van en geen interesse voor. Men kan en wil best na de dienst over de preken praten, en ook op huisbezoek bijvoorbeeld. Maar dat blijft dan geheel in de sfeer en in de denk-houding van het praktisch en gelovig gemeentelieven. En dat is van niets minder waarde, en van niets minder betekenis voor ons geloofsleven dan theologische (theoretische) discussies over de (of een) preek. *In tegendeel!*

Zulk een praktische en eventueel kritische preekbespreking in de gemeente is in belangrijke mate inderdaad "theologie-vrij". *Tenzij* het onderling kerkelijk verkeer grotendeels vertheoretiseerd en vertheologiseerd is, onder de bevoogdende heerschappij van het theologisch-clerical complex. Dit is nl. niet denkbeeldig, gezien bijv. de r.k.kerk, de grote protestantse volkeren en de kerkelijke tradities in het algemeen.

Doopsbediening

Zo is het ook met een doopsbediening. Voor ons als gelovige ouders en als gelovige gemeente is dan Gods belofte het centrum van onze geloofsbeleving daarbij. Daarom *danken* we God ook na de doop. En we spreken tot God over "dit Uw kind". Als dat een theoretisch, theologisch spreken was, dan zou men kunnen zeggen: dat klopt lang niet altijd, dat is "idealisme", of automatische vereenzelviging van norm en feit. En als we dan in die theoretische beschouwing zouden volharden, moeten we er ook nog een oplossing voor zoeken. Eén van die oplossingen, m.i. onbevredigend maar nog lang de slechtste niet, is dan deze dat we zeggen: ja, maar *er zijn twee soorten* kinderen van het verbond: gehoorzame en niet-gehoorzame. Een andere theoretische oplossing is deze, dat men dan maar *veronderstelt*, dat deze kinderen wedergeboren zijn of zullen worden. Weer een andere oplossing is, dat men voorlopig en voorzichtigheidshalve maar veronderstelt dat ze *niet* wedergeboren zijn, in de *hoop* dat die wedergeboorte later nog plaats zal vinden. Beter déze (theoretische, theologische) onzekerheid of hoop, dan een ingebeelde valse (geloofs)zekerheid.

Maar in *al deze drie gevallen* doen we afbreuk aan de blijdschap van de gelóofs-zekerheid, die in de dankzegging na de doop aan het woord komt. We houden dan met elk van die drie theo-

rieën immers in ons achterhoofd, dat het belangrijkste toch maar een zeer onzekere zaak is. Of het goed komt, dat zit nog. Kijk maar eens naar de praktijk van de kerkverlating.

Bidden en precieser theologiseren, maar alles op zijn tijd

Toch, ook in de praktische en dankbare geloofshouding zijn we niet onnozel, en weten we, zowel uit de praktijk als uit de Schrift, dat er heel wat gedoopten zijn, die het later laten afweten, die breken met God en zijn dienst. Deze schaduw is zeer reëel, ook als we bij het doopvont staan. Naar ik meen moeten we dan niet vluchten in theorieën die deze schaduw fixeren en nog dieper maken, en zo ons toch al aangevochten geloof in Gods vaste beloften onbedoeld nog meer ondermijnen en wankel maken. Dit nog eens weer met een theorie waarin volledigheidshalve ook voorzien is in de abnormale, zij het veelvoorkomende realiteit dat het inderdaad niet goed schijnt te komen met "dit Uw kind". Nee, dan doen we precies wat het doopsformulier zelf in het *dankgebed* ons leert, nl. dan gaan we *bidden*. Want we weten dat ook met Gods beloften bij ons, het niet allemaal vanzelf en vanzelfsprekend goed komt. Op die manier gaat God niet met ons om. Het *gebed* wordt dan reëel en dringend, ja smekend. Zonder dat de sfeer en de blijdschap van het gelóof en háár zekerheid die we aan Gods trouw en beloften te danken hebben, worden afgebroken. We zoeken in de situatie bij het doopvont geen theoretische, theologische oplossing, want die is er niet. Als we het wel proberen, dan praten we óf de dankbaarheid, óf de vrees en onzekerheid onszelf maar aan. Want er is hier geen theologische zekerheid, geen theologische garantie, geen theoretische helderheid, geen kloppend systeem mogelijk.

Geloven in eigen theologie

Wie meent dat dit laatstgenoemde wel mogelijk is, heeft zijn geloof en vertrouwen op menselijk theoretiseren gezet. Hij (zij) gelooft op zulke momenten meer in de theologie dan in Gods beloften. Soms zo hardnekkig, dat in voorkomende gevallen de theorie moet worden aangepast met (niet gegarandeerde en ónzeekerheid insluitende) *veronderstellingen*. Zelfs die theologie kan dan nog verder opgehe-meld worden tot dat profetisch niveau, waarop inderdaad geen discussie meer mogelijk is. Dan is het mensenwoord (eventueel op zgn. profetische wijze) tot de onaantastbaarheid van Gods Woord verheven.

Het werk Gods in de geschiedenis

Het bovenstaande was naar aanleiding van de ouderlijke en gemeentelijke geloofsbeleving bij de doopsbediening. Deze nu afgewezen vertheologisering van zulk een gemeentelijke geloofsgebeurtenis, kan ook plaats vinden in de geloofsbeleving en ge-

loofsinterpretatie van bijvoorbeeld kerkhistorische gebeurtenissen, of van kerkorganisatorische regelingen. Maar dat laat ik nu rusten. Ik kom toch al weer ruimte tekort.

Het blijde en dankbare bruidspaar

Een ander kerkelijk voorbeeld waaraan ik het verschil tussen theorie en praktijk in het kerkelijk geloofsleven nog wil illustreren is het volgende. Wanneer een bruidspaar zich in de kerk gelovig voor Gods aangezicht plaatst en de bruidegom zijn belofte van trouw aflegt, dan is de *christelijke praktijk* deze, dat hij dat oprecht meent, dat de bruid dat ook gelooft en er op vertrouwt, dat dit wederzijds is, en dat het voor beide een blijde dag is, die terecht feestelijk gevierd wordt. Daarbij wordt dan NIET vanwege de theoretische volledigheid het frequente voorkomen van een mislukt huwelijk verrekend en aan het bruidspaar voorgehouden. Zulks in een theorie die alle blijdschap en dankbaarheid zou ondermijnen met de verwijzing naar het onbetwistbare feit dat 40 à 45% van alle huwelijken momenteel in Nederland weer ontbonden wordt. De jeugdige partners zouden onnozel zijn, als ze dat niet wisten en zich dat niet bewust waren. Maar als ze aan die nare werkelijkheid even denken, dan vluchten ze (als het goed zit met hun geloof) niet in een statistische kansberekening, en in de theoretisch ongefundeerde hoop dat zij zelf bij die betere 55 à 60% zullen horen. Nee, maar dan nemen ze hun toevlucht tot God in het gebed, wetend, dat "wij van onszelf onbekwaam" zijn de grote woorden van onze trouwbeloften waar te maken. Dit vertrouwen in God en daarom en daardoor ook in elkaar, ondermijnt niet de vreugde, maar verhoogt de blijdschap juist.

Geen echte vreugde op de trouwdag

Wie echter uit de statistiek leeft, of uit de "realistische" theorie dat het in zeer veel gevallen toch niet lukt, kan op zijn trouwdag nauwelijks nog gelukkig en blij zijn. Hoe hardnekkiger iemand op zulke momenten zijn zgn. "realistische" of wetenschappelijke denkhouding verabsoluteert, hoe sceptischer en vreugdelozer hij/zij daardoor wordt. Daarom echter nog niet oppervlakkig "het verstand op nul gezet" (vandaag "niet aan denken"), maar wel wég met de *theorie* in zo'n situatie. Leve de *gelovige praktijk*. Die twee (theorie en praktijk) zullen gescheiden moeten blijven op de trouwdag. Zou de bruidegom een week na zijn trouwdag beroepshalve, bv. als socioloog of als advocaat, voortdurend geconfronteerd worden met het grote percentage echtscheidingen, van echtparen die net als hijzelf zo mooi begonnen zijn, dan kan hij in momenten van triestheid altijd terugvallen op wat hij beleefde in die centrale geloofsmomenten op zijn huwelijksdag. Ook de rechtgeaarde dominee zal in

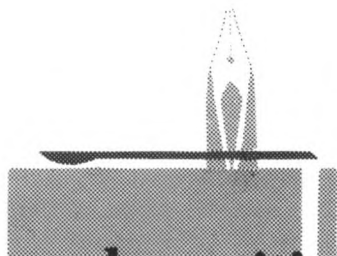

zijn trouwpreek dat vóór-theoretische geluk niet mogen en willen beschadigen met zwartgallige theoretische mogelijkheden, veronderstellingen of statistieken. Inclusief de daarop gebouwde, en dan ook noodzakelijke, theoretische *mentale reserves* bij de grote geloofswaarden die hij mag en ook moet spreken bij een huwelijksbevestiging.

Naar ik hoop heb ik nu het belangrijkste bezwaar dat ds. De Jong tegen mijn opvattingen over "geloof en theologie" inbracht kunnen wegnemen. An-

ders zal ik het graag nog eens vernemen. Aan zijn vraag, verbonden aan mijn kritiek op de wijze waarop wij in onze kerken (zoals bijna overal) het "probleem" willen oplossen inzake "de vrouw in het ambt", (nl. puur theologisch) ben ik nog niet toegekomen. Wellicht komt daarvoor nog wel eens de gelegenheid.

(Waarschijnlijk zal ds. De Jong in december op dit en het vorige artikel van prof. Troost antwoorden)

Pastorale notitie

J.M. Smelik, Nieuwegein

Vrijheid en verantwoordelijkheid

De soldaat, die tegenover me in mijn kamer in de gevangenis zit, komt uit een van de zwaarste hoeken van kerkelijk Nederland. Hij moest in dienst, werd in Duitsland gelegd en is toen helemaal losgeslagen.

Is dat een heftige reactie op de strenge opvoeding die zijn ouders hem gaven?

Hij vertelt over het milieu, waarin hij is opgegroeid. Materieel had hij het thuis best, maar verder heeft hij het als heel benauwend ervaren.

Eenmaal los van huis heeft hij van alles gedaan wat verboden is. De militaire detentie, die hem door de rechter is opgelegd, is er een gevolg van.

Daarover praat ik met hem.

We proberen samen te ontdekken, hoe het komt dat het zo misliep. Waarom is hij zo naar de andere kant doorgeslagen? Daarvoor de schuld bij anderen leggen is wel erg goedkoop. Hij staat zelf verantwoordelijk voor zijn daden en keuzes. Dat beseft hij ergens ook wel.

Na enig gepeins zegt hij opeens:

„Maar dat heb ik helemaal niet geleerd! Ik kon eigenlijk nooit zelf kiezen. Ik heb tot ik in dienst ging zo netjes geleefd omdat me precies gezegd werd wat ik moest doen. Ik heb er toen

niet zo over nagedacht, want dat werd voor mij gedaan. En in dienst heb ik ook geleefd zonder na te denken: gewoon gedaan waar ik zin in had...”

Wat moet ik van zo'n opvoeding denken? Ik ken die ouders niet, maar ze zullen vast ook het beste voor hun kind gezocht hebben. Wat is het ook moeilijk om in de opvoeding kinderen de ruimte te geven die ze nodig hebben om zichzelf te worden en te leren eigen verantwoordelijkheid te dragen! Je wilt ze zo graag beschermen tegen wat verkeerd is en hun leven beschadigt.

Het valt echt niet mee om het juiste evenwicht te vinden tussen je verantwoordelijkheid als ouders en die van je kind. Maar hoe kan een kind ooit verantwoord met vrijheid omgaan wanneer het die nooit heeft gekregen?

Deze jongen kan er duidelijk niet mee omgaan.

Heeft hij met al die dwang ooit wel eens de kans gekregen het te leren? Als hij thuis is wordt hij letterlijk naar de kerk geslagen. Is 't een wonder, dat hij als hij in de kazerne in Duitsland is er niet over piekert een voet in de kerk te zetten?

Over de Here God heeft hij alleen maar gehoord, dat Hij van alles en nog wat streng verboden heeft en als je zondigt streng straft. Probeerde hij nu uit of dat allemaal wel echt waar is? En deed hij daarom van alles wat niet alleen door de krijgstuicht maar ook door God verboden is? Het is immers allemaal nooit zijn eigen inzicht en keuze geweest? 't Werd hem alleen opgedrongen. Zo voelt hij dat. En hij steigert. Hij vliegt door het lint.

Als hij na het eerste gesprek weer terug naar z'n cel is, blijf ik nog een tijdje erover nadenken.

Heb ik hem een beetje zicht kunnen geven op zichzelf? Op z'n ouders? En ook op wie de Here God volgens het evangelie is? Want daarin geeft Jezus immers een veel zuiverder beeld van Zijn en onze Vader: het beeld van een vader, die toen zijn jongste zoon hem om zijn wettig erfdeel vroeg het hem zonder meer gaf. Hij liet – met hoeveel pijn in het hart ook – zijn kind diens keuze.

God neemt ons onze keuzevrijheid, onze eigen verantwoordelijkheid toch nooit af?

Zou ik dat deze jongen duidelijk kunnen maken?

Zou dat bevrijdend kunnen werken?

Maar wat maak ik ermee los?

Zoiets is haast onmogelijk over te brengen op mensen, die volkomen vastzitten in een ander patroon. Zullen ze het ooit accepteren wanneer hun zoon hun komt vertellen dat hij zijn eigen keuzes wil kunnen maken? Hij heeft toch bewezen dat niet te kunnen?

Wat moet hij dan? Hoe kan hij op een verantwoorde manier op eigen benen gaan staan?

Moet ik hem adviseren zich van zijn ouders los te maken wanneer ze hem zo blijven dwingen om hun weg te gaan?

Mooi is dat... Wie zou zo'n advies uitgerekend van een dominee verwachten?

Maar als het nu niet anders kan?

Is dat dan misschien iets van de verdeeldheid, die de Heer Jezus naar Zijn eigen zeggen komt brengen, ook tussen vader en zoon, moeder en dochter?

Wil de Heer niet, dat een mens leert kiezen? En dat we, als we maar even kunnen, iemand helpen goed te kiezen? Wat een verantwoordelijkheid... „Heer, geef wijsheid!”

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

Een Kerk ging stuk

Interview met ds.G.vd Brink en ds.H.J.vd Kwast

Tamelijk recent is bij uitgeverij Buyten en Schipperheyn een boek verschenen, onder de titel Een Kerk ging stuk. Het boek gaat over het ontstaan van de Ned.Geref.Kerken in die bewogen jaren 1967 en 1968. De lezer krijgt een ongemeen boeiend overzicht van de veelal zo tragische gebeurtenissen in die tijd. Tegelijk geeft het boek veel uiterst nuttige informatie over de achtergronden van het konflikt. Het is daarom te wensen dat velen in onze Kerken dit boek gaan aanschaffen en lezen. Daarbij denk ik in het bijzonder aan de jongere generatie, die al deze dingen hoogstens "van horen zeggen" heeft vernomen. Met de twee schrijvers, ds.G.vd Brink en ds.H.J.vd Kwast, voerde ik een gesprek over een en ander. Hieronder treft u een greep uit de inhoud van dat interview.

Waarom bent u dit boek gaan schrijven?

vd Brink. In 1986 kwam een van onze jongere predikanten bij me en zei: "Schrijf dat boek, want als jullie oud geworden zijn, doen jullie het niet meer! Over een paar jaar moeten wij gaan 'samenspreken', en we weten niet meer hoe allerlei dingen zich destijds hebben afgespeeld. Schrijf dus dat boek!" Ik heb dat projekt uitgesteld tot na mijn emeritering in 1988, heb eerst een grote reis gemaakt en toen contact opgenomen met Buyten en Schipperheyn en met ds. vd Kwast. Toen hebben we ons beiden aan het werk gezet.

Klopt het, als ik denk dat u beiden zich, ook tevoren al, meer met deze materie heeft beziggehouden dan menig collega van uw generatie?

vd Kwast. In "Opbouw" had ik ook tevoren al "de portefeuille" van de verhouding tot de Vrijgemaakten. Vooral in de periode dat Professor Veenhof uitviel, heb ik geregeld hierover in "Opbouw" gepubliceerd. Ik heb in 1967 de kwestie Beverwijk in de classis meegemaakt, was lid van de Synode van Rotterdam-Delfshaven, zat in de Commissie vd Ziel, ben ondertekenaar van de "Open Brief" en zat dus midden in die materie. Collega vd Brink is "gepakt en gemazeld" in de zaak-Telder." Zo waren we dus een goed koppel. De een wist veel van de situatie in het Zuiden, terwijl de ander veel kon vertellen over de situatie in het Noorden en Westen van het land.

vd Brink. Jullie zijn buiten het Kerkverband georganiseerd, min of meer buiten de mensen in het Zuiden om. Ik heb ook de Open Brief voorgelegd gekregen, maar heb die niet getekend. Ik heb me later afgevraagd: Waarom heb ik die Open Brief toen niet gete-

kend? Er waren daarvoor verschillende motieven. Ik had onder andere een vriendschappelijke relatie met collega Schoep en ik wilde de zaak niet contamineren. Ik dacht: Ik heb mijn eigen strijd hier en onafhankelijk van die hele "Open Brief" zouden wij in het Zuiden er ook naast gezet zijn.

Bent u door deze hele affaire persoonlijk getekend?

vd Kwast. Ik meen van wel. Dit heeft zo'n belangrijk deel van ons leven uitgemaakt! Eerst al de Vrijmaking, vervolgens al heel gauw een stuk strijd; dan zie je de ontknoping aankomen. We vroegen ons vaak af: wanneer vliegt de kurk van de fles? Besef wel dat er in die jaren nog veel meer kwesties zijn geweest dan we in ons boek hebben behandeld; er is ook een kwestie-Kralingen geweest, de zaak Katwijk, en zo zou er nog wel meer te noemen zijn. De geschiedenis van de Vrijgemaakte Kerken is een geschiedenis van strijd geweest waarbij iedereen betrokken raakte.

Als je nu in de geschiedenis terugkijkt, zie je dan niet iets raadselachtigs? In de tijd van de Vrijmaking stonden Schilder en de zijnen voor grotere vrijheid. Ze wezen gewetensdwang en binding aan bepaalde opvattingen af. Binnen een generatie echter zijn de mensen, die in '44 groter vrijheid voorstonden, op hun beurt gekomen tot een sterk binden van ieders geweten aan allerlei dingen die ik persoonlijk secundair acht. In vijftieng jaren is voorstaan van vrijheid veranderd in net zoveel "Synodocratie" als men tevoren had afgewezen...Hoe is dat toch mogelijk? Hoe is dat in zijn werk gegaan?

vd Kwast. "De weg van de vrijheid naar het juk is altijd maar een schreden!" (Mijn leermeester) S.G.de Graaf heeft mij al vroeg gewaarschuwd: "Het begint met de roep om vrijheid, maar straks wordt iedere andere opvatting verworpen. Als je geen confessionele basis hebt – en dat had men niet, want het ging tegen de binding aan leeruitspraken – dan gaat men toch iets zoeken. Nu mag je nog kerkrechtelijk bezwaard zijn, maar over een poosje mag dat niet meer." Daarin heeft hij gelijk gekregen. De leer van "de veronderstelde wedergeboorte" heeft overigens in onze kring nooit een rol gespeeld en dat is eigenlijk merkwaardig.

vd Brink. Als ik deze vraag vanuit een andere gezichtshoek mag bekijken, dan zie ik ons telkens weer terugval-

len in Judaïsme! Dat wil zeggen dat we afglijden, bij de genade vandaan. Wij leven uit genade, maar raken na verloop van tijd toch weer onder de wet. Christus is voldoende, *plus* nog iets! Dat was dan de Vrijmaking. Later veranderde de volgorde, toen werd het de Vrijmaking plus Christus en tenslotte in het schema de Vrijmaking plus niets...De wet in ons neemt heel gauw de zaak over; dan draait alles ten diepste om wat wij zelf presteren: de kerk of de confessie. Het hart van de Open Brief ligt voor mij in dat ene zinnetje, dat het hart zo gemakkelijk afgetrokken wordt van onze Here Jezus Christus, de Enige Heiland, om te gaan vertrouwen op iets anders. Het is een oer-menselijke en heel oude zonde, die zich weer manifesteert.

Ik begrijp daaruit dat er feitelijk twee dingen speelden. De mensen die Vrijgemaakt zijn gebleven hadden groot bezwaar tegen uw opvatting, maar omgekeerd was dat ook het geval! Het ging niet alleen om kerkrechtelijke zaken; u had van uw kant ook een zeer principieel punt van kritiek.

vd Kwast. Dat geldt niet voor iedereen. Er waren er ook in die dagen velen die uitsluitend "kerkrechtelijk bezwaar hadden". Ikzelf hoorde echter bij de groep die ook principieel bezwaar had, omdat in dit alles tekort werd gedaan aan de vrije genade.

vd Brink. Als ik mag citeren uit ons boek (p.167,168), zou ik graag wat opmerkingen uit de Dogmatiek van dr. Herman Bavinck willen voorlezen en die verbinden met wat onze Prof. Veenhof van dat alles heeft gezegd. Het gaat over het onderscheid dat je maken moet tussen wat wezenlijke en wat bijkomstige punten in de openbaring zijn. Zulk onderscheid aanbrenge-
gen tussen wat fundamenteel was en wat minder wezenlijk was werd afgewezen door sommige predikanten, die later Vrijgemaakt gebleven zijn. Zij zeiden: "Je mag geen onderscheid maken tussen fundamenteel en niet-fundamenteel! Wij zijn daarover geen rechter, wij kunnen niet bepalen wat fundamenteel of niet fundamenteel is. Dat te doen is doodgevaarlijk!" Dat zei men tegen ons in de kwestie-Telder. Daar zat ik mee. Wat moest ik daar nu op zeggen? Toch vond ik dat men in de praktijk geen gelijk had. Toen kwam ik uit bij de Dogmatiek van Herman Bavinck, die juist over hetzelfde punt schreef en zei dat dat punt had gediend in de discussie tussen de Protestanten en de Rooms-Katholieken in de Reformatie. Laatstgenoemden spinnen garen bij de verdeeldheid

van de Protestanten. Daarop zeiden de Protestanten: "Maar op alle fundamentele punten zijn we het volledig eens!"

De Rooms-Katholieken zeiden toen: "Jullie maken onderscheid tussen fundamenteel en niet-fundamenteel. Dat kun je niet doen." Naar Bavincks stelling kwam die visie voort uit het Roomskatholieke geloofsbegrip dat men moet "toestemmen in allerlei geopenbaarde waarheden, die artikelsgewijze kunnen worden opgeteld. De Reformatie vatte het geloof echter op als een persoonlijk aanvaarding van de Here Jezus Christus als Heiland en Zaligmaker." En, zei Bavinck, die roomskatholieke fout komt telkens weer terug: "Maar vanuit Orthodoxisme, (= strenge rechtzinnigheid) begon men weer alle nadruk te leggen op de ongerepte handhaving van de leer. Het geloof begon weer voor alles te worden een intellectuele daad. Het was de ernstige fout van de na-reformatische Orthodoxie, dat zij de gelovigen in de waan bracht dat het in het geloof juist voor alles aankwam op instemming met de confessie, op de zuiverheid in de 'leer'. (Maar het zaligmakend geloof droeg in de Reformatie van de aanvang af een gans ander karakter. Zij was een zaak meer van het hart dan van het hoofd () een vertrouwen op Gods genade in Christus en een verzekerdheid des heils. De naam Orthodox miskent dit element geheel en geeft de indruk alsof instemming met de belijdenis het een en het al is; en dat is het niet en mag het niet zijn." Veenhof heeft dat allemaal al gepubliceerd en gezegd: Het is uitermate belangrijk dat we confessioneel zijn, maar het is niet het wezenlijke.

Maar als ik dat zo hoor, is toch de verontrustende vraag: wat zou ons als Nederlands Gereformeerde Kerken kunnen verhinderen om opnieuw die weg te gaan? Wij zijn toch ook gestart met een accent op vrijheid; een aantal mensen was ronduit bunzig van allereerste kerkordelijke zaken... Als je met vrijheid beginnen kan en eindigen met de wet, hoe zou je dat kunnen voorkomen?

vd Brink. We moeten steeds weer uitkomen bij het meest wezenlijke: God die de goddelozen rechtvaardigt. Dat moet centraal blijven staan. "Ik heb besloten niets anders te weten dan Jezus Christus en die gekruisigd."

We moeten ons steeds weer hoeden voor elk systeem. Zodra enig programma weer een kruistocht wordt – God wil het en het moet! – dan zijn we

weer van de genade afgedwaald. Laten we ervoor uitkijken!

vd Kwast. De vrijheid is de Christelijke vrijheid, om God te dienen, elkaar lief te hebben, mens te zijn. Dat is de essentie van de christelijke vrijheid. Niet dat iedereen zijn zin krijgt en zijn hobby kan botvieren. In deze vrijheid moet je bereid zijn te dienen en de minste te zijn. Daar is ook een kerkorde voor.

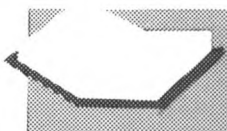
Een andere vraag. U bent ook tevoren al met de geschiedenis van onze Kerken bezig geweest, maar de laatste drie jaar hebt u zich in bijzondere mate in die geschiedenis verdiept. Heeft u dat veel gedaan? Kwam het hele verhaal weer terug? Zat er iets gezondmakends in om dat alles nu eens van u af te kunnen schrijven?

vd Kwast. Ik heb aanvankelijk dat Rapport-Douma nooit willen lezen, over de kerken in Noord-Holland. Ik was vol en kon dat gewoon niet meer opbrengen! Dat moest ik allemaal eerst eens verwerken. Collega Schoep had hetzelfde. In de eerste periode kon hij over deze dingen niet spreken; hij kreeg er hartkloppingen van. Maar na verloop van jaren wordt zo iets beter en ik heb het feitelijk al jaren geleden van me afgeschreven. Dit boek kostte natuurlijk wel inspanning, maar toch niet meer emoties dan ik al eerder had gekend. Ik kan er nu tamelijk rustig over praten, hoewel, als "de Reformatie" verschijnt, met de recente artikelen over ons boek, dan denk ik: hoe is het mogelijk? Hoe kunnen mensen nu zo zijn? Ik ben het dus groten-deels kwijt en tegelijk draag ik dit alles levenslang met me mee.

vd Brink. Ik heb vier jaar in Kampen gestudeerd en er waren zoveel hechte banden. Ik had er een aantal heel fijne dikke vrienden! Die kom ik niet meer tegen, zeker niet aan het Avondmaal... Dat zit me feitelijk nog vreselijk hoog, na al die jaren.

Is het juist om in dit soort geval te spreken van "trauma's"?

vd Brink. Ik heb de oorlog meegemaakt en twee kerkscheuringen en vooral die laatste keer heeft inderdaad een heel lelijk trauma achtergelaten. Het schrijven van dit boek was enerzijds heel beroerd, maar anderzijds, hoe gek het ook klinkt, het heeft me een stuk "gesaneerd".

Boekbespreking

Notities over spiritualiteit

Dr. K. Runia: 'Notities over spiritualiteit' – Uitgave van Kok te Kampen – 80 pag. – f 14,50.

Dit is een interessant boekje, dat de emeritus-hoogleraar praktische theologie van de Theologische Universiteit (Oudestraat) te Kampen heeft geschreven om een bepaald begrip, dat nogal een beheersende rol speelt in de hedendaagse discussie over de beleving van het geloof, nader te belichten. Het heeft niet de pretentie van een uitgebreid exposé, maar beperkt zich slechts tot enkele notities. De term spiritualiteit wordt vandaag de dag verschillend gevuld. Maar Runia geeft terecht aan, dat het ten diepste gaat om de vroomheid, de dappere strijd tegen de duivel en de zonde. Het gaat om de vrees van Gods Heilige Naam. De auteur memoreert in dat kader de verschillende Bijbelse noties en legt daarbij een bijzonder aksent op het boek der Psalmen.

Vervolgens schenkt hij nadere aandacht aan de omgang van Jezus met zijn Vader en komt de spiritualiteit bij Paulus ter sprake. Telkens gaat de schrijver dieper in op de betekenis van bepaalde Bijbelteksten en citeert hij andere theologen. Heel boeiend is het hoofdstuk, dat handelt over de beleving van het geloof door Calvijn, Abraham Kuyper en vooral Herman Bavinck. Het bevat hier en daar ontroerende fragmenten! Runia vergeet niet melding te maken van de moderne opvattingen van spiritualiteit in allerlei kringen en analyseert in dat verband knelpunten in het proces van Samenop-weg. Ik ben het met Prof. Runia eens als hij schrijft: „Het kon wel eens zijn, dat we elkaar veel meer nodig hebben dan we vaak denken. In de plantenwereld vindt bevruchting pas plaats als er kruisbestuiving geweest is. Zo ontstaat trouwens alle nieuwe leven, ook het menselijk leven. Waarom zou het in de kerk anders zijn?" (pag. 70). Runia heeft ons met dit aanbevelenswaardige boekje, dat keurig is uitgegeven, een goede dienst bewezen!

Enschede

O. Mooiweer

H. Algra, Den Helder

Naar een betere verstandhouding met de 'vrijgemaakten'? (2)

In het vorige nummer van 'Opbouw' werd geschreven over de gevoeligheden die vrijgemaakt-gereformeerden en nederlands gereformeerden ten opzichte van elkaar hebben. Die gevoeligheden kunnen tot vertekeningen leiden. Het beeld dat in onze kerken leeft over de vrijgemaakten is aan herziening toe. Niettemin liggen er ook nog altijd forse historische addertjes onder het gras: konflikten in het verleden waarover men niet tot elkaar lijkt te kunnen komen. Met name werd ingegaan op de beoordeling van de 'Open Brief'.

Nogmaals: Handboek 1992

Behalve de Open Brief worden in het Handboek 1992¹ nog andere dwalingen in onze kerken aangewezen (er volgt nog een aantal andere bekende thema's: de 'leer' van Ds. Telder passeert de revue, het 'independentisme', het tolereren van Ds. B.J.F. Schoep, het "aan de laars lappen van kerkelijke besluiten" enz.). Het zijn de onderwerpen die steeds terugkeren en die kenmerkend worden gezien voor onze kerken. Deze discussie laat ik hier echter maar rusten². Uitvoerig gaat dr. W.G. de Vries in op het jaaroverzicht van 'ons' Informatieboekje, waarin Ds. K.H. de Groot pleit voor duidelijke keuzen in ons kerkelijk leven. Daarnaast noemt hij de besluiten van de Landelijke Vergadering (Ede 1991) inzake de toenadering tot de vrijgemaakt-Gereformeerde kerken (voorstel Enschede-Noord) "de trieste afloop van wat een hoopvolle zaak leek te zijn".

De wens van prof. Douma wordt geciteerd "dat er betere tijden aanbreken, waarin duidelijk wordt dat wij toch weer naar elkaar toe moeten. Dit betekent wel dat de Nederlands Gereformeerde kerken eindelijk duidelijkheid moeten verschaffen, zo is onze wens en bede".

Veel Nederlands Gereformeerden zijn het erover eens dat we naar elkaar toe moeten groeien. Alleen: de toon is daarbij wel belangrijk. Als je doel is om anderen te bereiken, dan werkt de toon van een aantal scribenten eerder negatief dan positief. Sterker nog: de manier van schrijven werpt zelfs een blokkade op. Je krijgt de indruk dat er onvoldoende geprobeerd is om recht te doen aan het denken van anderen. En daar zal ieder gesprek toch mee moeten beginnen. Typierend is in dit verband de reactie

van Dr. W.G. de Vries op de verschijning van 'Een kerk ging stuk'³. In 'Kerk'⁴ noemt hij dit boek 'personalistisch, individualistisch, independentistisch en typisch buitenverband'. Wie werkelijk probeert om de ander serieus op zijn beweegredenen te toetsen, gaat niet op zo'n manier met deze publikatie om. Dezelfde De Vries schrijft in reactie op een publikatie uit christelijk gereformeerde kring dat het kennelijk aan de auteur niet is toe te vertrouwen om juiste informatie over de vrijgemaakt-Gereformeerde kerken te geven⁵. Mij bekruipt datzelfde beeld als ik zijn publikaties over onze kerken lees.

Begrip

Toch is het voorgaande maar één zijde van de medaille. Aan de andere kant doet het ons (meer dan) goed als er vrijgemaakt-gereformeerde broeders en zusters zijn die begrip hebben voor de situatie waarin kerken buiten het verband zijn geraakt. "De schuld ligt aan beide kanten. Bijna alles kreeg een zwart-wit schema. Alleen al het feit dat er 30.000 leden weggingen geeft aan: hier zijn fouten gemaakt. Dat ligt volgens mij aan de synoden en aan de invloed van bepaalde personen"⁶. Veel bijdragen in het Nederlands Dagblad laten zien dat dat begrip aan het groeien is; dat de stellingen minder zwart-wit betrokken worden dan een aantal jaren geleden. "Geconstateerd moet worden dat de nederlands gereformeerden niet en bloc synodaal zijn geworden, zoals in het verleden werd voorspeld. Ze laten zich kennen als gereformeerde kerken, waar de confessie in ere is – al is er door de lossere kerkelijke structuur geen sprake van strikt toezicht"⁷.

Veel onheilig vuur

Waar onze kerkleden wel attent op zullen moeten zijn is, dat de gesprekken niet worden getrokken in een sfeer van: "zie je wel, we hebben toch gelijk gehad!" Wie graag erkend en herkend wil worden, zit daar soms teveel op te wachten. Hij wil zo graag horen dat de fout niet alleen aan hem ligt, dat de betekenis van de handdruk verkeerd wordt genterpreteerd.

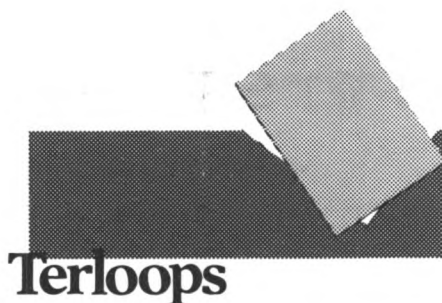
Als een vrijgemaakt-gereformeerde broeder signaleert dat er in de strijd veel onheilig vuur heeft gebrand dan moeten we daar dankbaar voor zijn. We moeten ook beseffen dat er in iedere kerkstrijd mensen op een verkeerde manier tegenover elkaar ko-

men te staan (dat geldt ook onszelf). Ds. K.H. de Groot heeft daar onlangs goede dingen over geschreven⁸.

Kontakten

De afgelopen jaren is er -vooral op plaatselijk nivo- sprake van groeiende kontakten tussen nederlands gereformeerden en vrijgemaakt-gereformeerden. Met dankbaarheid neem ik ook de groeiende openheid op het persoonlijke vlak waar. We gaan ontdekken dat het beeld dat van de ander werd opgebouwd niet zelden een karikatuur, een veel te grove vertekening bleek te zijn. De grotere openheid betekent dat de karikaturen die van elkaar zijn ontstaan, geleidelijk afgebroken kunnen worden. Vrijgemaakt-gereformeerde gemeenten spreken met waardering over nederlands gereformeerde kerkdiensten. Soms ook met verbazing, want "ik had gedacht nu eens een echte dwaalleer te horen, maar het was een bijzonder fijne dienst". Nederlands gereformeerden ontdekken de waarde van vrijgemaakt-gereformeerde publikaties en organisaties. Mensen ontmoeten elkaar vaker dan voorheen om samen te spreken over de vraag wat het christelijk geloof betekent in een niet-christelijke wereld. Mijns inziens is dat ook de allerbelangrijkste vraag waar we samen mee bezig behoren te zijn. Wanneer het samen met elkaar bezig zijn gebeurt in een sfeer van openheid en vertrouwen, betekent dat ook dat we gemakkelijker kritisch naar ons eigen functioneren kunnen (laten) kijken. Dat is dan ook wederzijds. "Als verschillende kerken elkaar willen vinden, zullen ze hun eigen 'specialiteiten' moeten kunnen relativeren. Ze zullen meer moeten letten op wat samenbindt dan wat scheidt. Dan spring je ook niet meteen op de ketting als het eens wat anders gezegd wordt dan je steeds gewend bent"⁹. "Dan is er ook ruimte om te begrijpen waar het de ander nu om ging: het waarschuwen tegen het gevaar van kerkelijk exclusivisme én het bewaren van de kerk bij de confessie"¹⁰.

Dat samen bezig zijn zal vooral op het individuele en kleinschalige vlak plaats moeten vinden. Bovendien kunnen er plaatselijk grote verschillen zijn (die vaak te maken hebben met de felheid van de kerkstrijd 25 jaar geleden). Maar wanneer we samen met elkaar bezig kunnen zijn, kan de nog aarzelende, wederzijdse handdruk veel waard worden. Omdat we weer

Terloops

naar elkaar kunnen luisteren, elkaar erkennen, herkennen en begrijpen en daardoor ook van elkaars bedoelingen kunnen leren.

Noten:

1 Handboek 1992 ten dienste van de Gereformeerde kerken in Nederland, onder redactie van Dr. W.G. de Vries.

2 Zie bv. ds. H.J. van der Kwast in 'Opbouw', 1991/23 en 1991/24. Ook in het recent verschenen boek van de hand van Ds. G. van den Brink en Ds. H.J. van der Kwast (zie voetnoot 3) wordt hier zeer veel aandacht aan besteed.

3 Ds. G. van de Brink en Ds. H.J. van der Kwast: Een kerk ging stuk (uitgave: Buijten en Schipperheijn, Amsterdam, 1992).

4 'Kerk', september 1992.

5 In: De Reformatie, 1 augustus 1992.

6 Drs. Ph. Roorda in 'Kerk', september 1992.

7 Dr. R. Kuiper in het Nederlands Dagblad, 5 september 1992.

8 Zie: het Jaaroverzicht in het Informatieboekje 1992.

9 Ds. K.H. de Groot in de Kerkbode van Nederlands Gereformeerde kerken, 18 juli 1992.

10 Opnieuw: Dr. R. Kuiper in het Nederlands Dagblad, 5 september 1992.

De Afscheiding in Gameren (vervolg)

Na het gesprek van de burgemeester met Ds. Scholte gingen de burgemeester en de luitenant weg. Over wat daarna gebeurde schrijft mevrouw Scholte het volgende:

„Ds. gaf toen op Ps. 119 : 65, 87 en 88. Wij begonnen te zingen, en opeens kwamen de dragonders tot aan den wagen, daar wij op zaten; zij beginnen toen de menigte met uitgetrokken sabels uiteen te jagen en de menschen schrikkelijk te slaan: en toen het paardenvolk er ook tusschen... wij dachten dat onze wagen onderstboven zou gaan. De menschen bleven tusschen de wiel en zitten om bij ons te blijven, maar met geweld werden zij weggehaald en dat slaan met sabels was erg. Een man, die achter ons op den wagen zat, kreeg ook zoo, opdat hij er af zou gaan, en dat schelden en vloeken van dat volk op den Ds. was erg. Zij zouden ons er afgeslagen hebben, maar de Luitenant verbood het.”

Het ging er dus niet zachtzinnig naar toe in de boomgaard van Van de Werken. De afgescheidenen bleven gelukkig rustig. Mevrouw Scholte schrijft hierover:

„Maar o dat weerhoudende van den Heere, dat niemand onzer zich met geweld verzette, want dan zou het een bloedbad geworden zijn, en dit wonder van den Heere, dat wij zoo stil en gerust op onze plaatsen mochten blijven, dat ons gemoed niet ontroerd was, dan alleen om dat gruwelijke vloeken; want ik kan zeggen, ik zat zoo gerust, terwijl de sabels voor ons en achter ons heen-zwaaiden en het paardenvolk gedurig tegen den wagen aanreed. Het is de Heere alleen, die ons kalmte schonk, anders was het onmogelijk: maar de dankbaarheid bij mij schiet veel te kort.”

De hervormde predikant W.J. Crol schreef op 24 augustus 1935 een uitvoerige brief aan de Minister van Eeredienst, waarin hij het een en ander over de gang van zaken op de zondag ervoor vertelde. Aan het slot van de brief staat het volgende:

„Van dit een en ander meen ik Uwe

Excellentie kennis te moeten geven, daar ook deze poging van toemermende vermetelheid van eenen man, die niets ontziet om zijn doel te bereiken, opnieuw doet zien, hoe wenschelijk het voor de rust der kerk en derzelver gemeenten zij, dat aan dergelijke onruststokende woelingen, op eens en voorgoed een einde gemaakt worde.”

Niet alleen Ds. Crol schreef een brief, ook de eigenaar van de boomgaard, waar de samenkomst plaatshad, J.P. van de Werken ging aan het schrijven. Op 4 september richtte hij zich tot Koning Willem I. Het is wel zeker, dat de brief geschreven is door A.E. Dudok Bousquet, een van de 'vrienden van Da Costa', die eind 1834 van Amsterdam naar Zaltbommel verhuisde en zich later aansloot bij de kerk van Gameren.

Van de Werken merkt in zijn brief o.a. het volgend op:

„Ik heb maandag den 24. den Burgemeester verzocht om procesverbaal op te maken, die dit eerst beoordeelde en zelfs het een en ander opschreef, doch naderhand stellig weigerde, dit voor mij te doen. Ik heb mij begeven tot de Vrederegter te Bommel; deze zeide, geen knecht te zijn van den Burgemeester. Ik ben gegaan tot den District-schout te Bommel, ook deze wees mij af. Daar ik dus nergens regt kan krijgen, neem ik bij deze de vrijheid om Uwe Majesteit met het voorgevallene bekend te maken, en tevens ernstig te verzoeken, dat het Uwe Majesteit moge behagen, bescherming te verlenen van mijn persoon en goederen, bescherming van mijn conscientie en godsdienstvrijheid overeenkomstig onze bezworene Grondwet, opdat ik en mijne overige geloofsgenooten te Gameren niet verder mogen bloot staan aan de willekeurige mishandeling van dragonders, aan de willekeurige behandeling van onzen Burgemeester, ten gevolge van een bevel van den Gouverneur onzer provincie, en hetgeen volstrekt strijdig is met alle beginselen van Gods Woord, van onze bezworene Grondwet en met het Wetboek van Strafrecht.”

Niet alleen Van de Werken schreef een brief aan de koning, ook Simon van Tuyl, Otto van Tuyl en Gerrit Verbeek beklagden zich bij de Koning over de persoonlijk ondergane mishandelingen. In hun brief staat o.a.:

„Wij allen zijn in meerdere of mindere mate deerlijk geslagen en er behoefde nog maar alleen bloed vergoten te zijn, om die dag gelijk te maken aan den tijd, toen de wreede Alva het bloed onzer voorouders deed stroomen.”

De brieven haalden weinig uit. Op verdere ontwikkelingen in Gameren kom ik later nog wel eens terug.

(A.M. van Leeuwen – Dronten)

De zevende missie naar Bangui (2)

De missie die wij (ds H. de Jong en ondergetekende) in Bangui hadden te vervullen bestond uit het verzorgen van colleges Oude en Nieuwe Testament aan de FATEB (Faculté de Théologie Evangélique de Bangui). Dat was het eerste waar we voor kwamen: het aanbieden van onze diensten in het verstaan van het levende Woord van God.

Zoals u al begrepen hebt uit het voorgaande artikel beperkte het contact met de studenten zich echter niet tot de college-uren. De faculteit zelf is een soort nederzetting: alle studenten, de meeste met hun gezin, hebben op het terrein hun onderkomen. En al verblijf je er maar vier weken, in die tijd maak je deel uit van die leefgemeenschap. Je voert gesprekken met elkaar, je gaat mee naar de kerk, je maakt iets mee van het wel en wee. In dit artikel wil ik het een en ander doorgeven van de ervaringen waar ik mee thuis ben gekomen. Misschien komen ze ergens van pas.

Naar de kerk in Bangui

Eén van de redenen waarom de theologische faculteit voor franstalig Afrika in 1977 uitgerekend in Bangui terecht is gekomen, heeft te maken met de omstandigheid dat de hoofdstad van de Centraal Afrikaanse Republiek een groot aantal kerken rijk is. Voor de praktische vorming van de studenten zijn er daarom voldoende stageplaatsen voorhanden.

Tijdens ons verblijf hebben we in verschillende gemeenten de zondagse eredienst bijgewoond. Enkele malen werd ons daarbij verzocht om de verkondiging voor onze rekening te nemen. Het had dus wel iets weg van de dienst in de synagoge van Nazareth, waarover Lukas bericht. Jezus leidde niet de hele dienst, maar werd wel opgeroepen voor de lezing van de Schrift en werd daarna in de gelegenheid gesteld om het gelezen Schriftgedeelte uit te leggen.

Op het moment dat wij de kerk binnenkwamen was er meestal al heel wat gebeurd. De vorming van de kinderen komt het eerst aan bod in iets wat het midden houdt tussen zondagsschool en catechese. Er worden bijbelteksten geleerd en opgezegd, er wordt gezongen. Zou dat ook iets zijn voor ons, om de catechese te concentreren op de zondag? Het valt te overwegen. Zonder veel plichtplegingen wordt de overstap gemaakt van catechese naar eredienst. Daarbij is de hele gemeente, van jong tot oud, aanwezig: het is op en top een gezinsdienst, waarbij de jonge kinderen vooraan zitten.

Omdat ik me dat anders had voorgesteld, was voor mij de manier waarop de kinderen in het gareel werden gehouden iets waar ik van opkeek. Wie zit te praten of te klieren wordt eenmaal verplaatst. Gaat een kind dan

nog door, dan moet het naar buiten. Een welbewuste training in luisteren en stilzitten. Bij de preek werden de kinderen wel aangesproken, maar het draaide niet om hen: de verkondiging was voor de gemeente in zijn geheel.

Kerkmuziek

Laat ik ook iets zeggen over de muziek tijdens de kerkdiensten: een hele ervaring met z'n verrassingen, maar ook met z'n teleurstellingen.

De verrassing is dat men in Afrika aan een melodie, een lied, als vanzelf een heel eigen kleur kan geven. Ook waren er vaak twee koren, van ouderen en van jongeren, wat aan het zingen ook een bepaalde beweeglijkheid geeft: stem en tegenstem. Als er begeleiding was, dan bestond die uit handgeklap en tamtam. Wat de begeleiding betreft maakte de eerste dienst die ik zelf meemaakte ook de meeste indruk op me. De tamtam structureerde het zingen op een manier die tegelijk indringend en ingetogen was. Daar had je binnen een Afrikaanse context de 'poids et majesté' (gewicht en waardigheid) die Calvijn als eis stelt waaraan het zingen in de eredienst moet voldoen. De tamtam als kriegsgevaangene gebracht onder de gehoorzaamheid aan Christus (vgl. 2Kor 10:5). In Afrika zingt men hard. Een teleurstelling was het daarom voor mij, dat in een andere gemeente de solo's bij de koorzang elektronisch versterkt ten gehore werden gebracht. Wat het volume betreft was dat onnodig en aan de muziek deed het, naar mijn mening tenminste, afbreuk.

Voor onze eigen diensten zou ik willen pleiten om in de kerk te zingen met hart en mond en (eventueel) handen en de begeleiding zoveel mogelijk akoestisch te houden. Voor de kerk in Afrika én in Nederland blijven daarbij de eisen van 'poids et majesté' een goede toetssteen voor het muzikale en inhoudelijke gehalte van het kerklied.

De dood van een kind

Afrika is in onze media het continent geworden van de droogte, de honger en AIDS. Van honger en droogte is in Centraal Afrika, zo dicht bij de evenaar, geen sprake. Ziekte is er wel, en een gebrekkige ziekenzorg. Op een avond was er ineens het bericht dat er een kind gestorven was. Een baby nog, één van een tweeling. Was er alleen maar sprake van uitdroging? De dood is in Afrika dichtbij. Al snel kwam men van heel het faculteits-terrein bijeen voor het huis waar de student die het kind verloren had woonde met zijn gezin. Daar werden de hele avond geestelijke liederen gezongen en daar werd eveneens gebeden dat het leven van het andere kind, nog in het ziekenhuis, gespaard

mocht blijven. Tot onze verbijstering werden we de volgende dag gewaar dat het overleden kind diezelfde nacht nog door enkele studenten begraven was. De sterveling als gras, als een bloem in het veld. De wind gaat erover en hij is niet meer. Een fel en kort aan de dag tredend verdriet. En daar omheen het smeken om bijstand en het zingend belijden dat het Woord des Heren in eeuwigheid blijft.

Afrika is een geteisterd continent. Toch zit er naar mijn gevoel iets scheef, wanneer we Afrika identificeren met rampspoed. In de eerste plaats zijn de verschillen van land tot land daarvoor te groot. In de tweede plaats is Afrika een werelddeel waar heel veel 'in aanbouw' is. Een continent waar niet alleen monden zijn die gevoed moeten worden, maar ook velen die er naar verlangen gevormd te worden. Daarom kunnen we niet anders dan op die beide fronten bezig blijven. Waar we de steun in de geestelijke vorming als een bijzaak gaan zien, doen we Afrika, en zeker de kerken daar, tekort.

Kritiek

Van de studenten die hun theologische opleiding volgen aan de FATEB, is een deel afkomstig uit landen waar de Islam een aanzienlijke tot overheersende invloed heeft. Te denken valt aan Tsjaad en Niger, maar ook aan landen als Senegal en Ivoorkust. Uit hun mond viel nogal wat kritiek op te tekenen aan het adres van het westen. Kritiek, vermengd met teleurstelling. In landen waar christenen een minderheid vormen wordt het evangeliseren en het stichten van kerken zo niet onmogelijk, dan toch vaak uiterst moeilijk gemaakt. En wordt een moslem tot het geloof in Christus gebracht, dan krijgt hij vanuit zijn omgeving heel wat te verduren. Er was een student die dat uit eigen ervaring – hij was zelf moslem geweest – kon vertellen. En dan kijken onze Afrikaanse broeders en zusters naar het, voor hun besef, nog altijd christelijke westen. Waarom wordt er vanuit de westerse wereld niet veel meer opgekomen voor de rechten van christelijke minderheden in landen met een overwegende moslem-bevolking? Heerst er dan zoveel angst voor het sluiten van de olie-kraan?

Het beeld dat men in Afrika nog van ons heeft moet helaas bijgesteld worden. In principe stelt een regering als de onze zich neutraal op tegenover het geloof van de burger. Dat we in een post-christelijke maatschappij leven treedt steeds duidelijker aan de dag. Dat ontslaat ons echter niet van de plicht, om waar we onze invloed aan kunnen wenden er op te hameren dat vrijheid van godsdienst tot de grond-

rechten van ieder mens behoort. Als we er prat op gaan dat die grondrechten in onze democratie gerespecteerd worden, dan zal ons land ook in zijn buitenlandse politiek veel meer zijn nek moeten durven uitsteken. En als kerk zullen we de moed moeten hebben om profetisch de dictatuur van het economisch gewin, die alle andere aspecten van het leven aan zich onderwerpt, aan de kaak te stellen.

Zelfkritiek

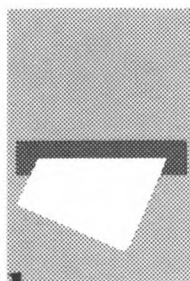
Een teken van hoop, zo schat ik het tenminste in, is dat er in de gesprekken met de studenten naast kritiek op de blanken ook zelfkritiek naar voren kwam. Dat er, wat de kolonisatie betreft, een nuchter onderscheid gemaakt wordt tussen wat er in die tijd verkeerd is geweest en schade heeft aangericht én het goede, waarop voortgebouwd kan worden. Een samengaan van kritiek en zelfkritiek die je, op een heel eigen manier aantreft in de boeken van Ahmadou Kourouma, een schrijver afkomstig uit Ivoorkust. Zijn boek 'De brandende zon van de onafhankelijkheid' is binnen de moderne Afrikaanse literatuur al klassiek te noemen (en in Nederlandse vertaling te koop). Wie een poging wil doen om door Afrikaanse ogen naar Afrika te kijken krijgt daarvoor in deze roman de gelegenheid. En, voor wie geïnteresseerd is in muziek, is het de moeite waard om mensen als Youssou N'Dour in de gaten te houden ('Set', 'Eyes Open'). Vanwege de muziek (geen kerkmuziek overigens!) én de teksten.

Een druppel?

Is het spreken van een 'missie' niet wat overtrokken? Het zijn toch maar enkele weken, en daarna vertrek je weer? Wel, studenten een paar weken achtereen van dag tot dag college kunnen geven, dat is niet niks. Dat geeft je de gelegenheid om in een heel geconcentreerde vorm kennis over te dragen. En: in dat alles gaat het om het Woord, waarvan beloofd is dat het niet onverrichterzake terugkeert tot Hem die het gesproken heeft. En je ervaart ook iets van de kracht van het mosterdaad. Wat is Afrika een onmetelijk groot continent. Toch studeerde er in Bangui iemand, afkomstig uit het grensgebied van Kameroen en Tsjaad, die ds De Jong al eens eerder op een congres elders in Afrika had gehoord. Ook ontmoetten we een oud-student, voor enkele dagen op bezoek op de FATEB, die meteen door wilde praten over de colleges Oude Testament die ds De Jong enkele jaren geleden had gegeven. Is daarin dan niet iets van het brood dat we uit moeten werpen op het water, en dat we D.V. terug zullen vinden na vele dagen? Niet om onszelf een aai over de bol te geven, maar om u een indruk te geven van de wijze waarop de hulp aan de FATEB overkomt, wil ik een enkele zinsnede citeren uit een brief die namens de faculteit geschreven werd aan de EvTA. "Wij ervaren het steeds

weer als een zegen wanneer er gast-docenten komen uit Nederland. De studenten hebben grote waardering voor wat zij van hen leren, en deze keer vormde daarop geen uitzondering. Bijzonder enthousiast waren ze over de avond dat ds De Jong een training gaf in het hardop lezen van het Hebreeuws. Daarom willen wij u als EvTA danken voor alles wat u in het werk stelt om de FATEB te helpen in haar veeleisende taak om voorgangers te vormen voor Christus' kerk in Afrika".

Gaat het om een druppel op een gloeiende plaat? Ik houd het liever op de beeldspraak uit Jesaja 55, waarin ook sprake is van druppels, zij het in de vorm van regen. "Want zoals de regen en de sneeuw van de hemel neerdaalt en daarheen niet terugkeert (...), zo zal mijn Woord dat uitgaat uit mijn mond ook zijn: het zal niet ledig tot Mij wederkeren, maar het zal doen wat Mij behaagt en dat volbrengen waartoe Ik het zend". Smekend om regen voor het Afrikaanse continent, die de aarde doorvochtigt en vruchtbaar maakt, die zaad geeft aan de zaaier en brood aan de eter, vertrouwen wij op de levenwekkende kracht van dat Woord.

Ingezonden

„Het CDA is geen christelijke partij”

De voorzitter van het CDA drs. W. van Velzen heeft voor grote duidelijkheid gezorgd, toen hij in een uitgebreid interview helder stelde dat het CDA geen christelijke partij is. Hij gaf dit interview in het kader van de vraag of een partij die zich christelijk noemt ook wel hindoes of mohamedanen op de lijst kan zetten. Hij gaf heel duidelijk antwoord dat het een het gevolg is van het ander. Zoals een ieder nu weet is er in de tweede kamer een CDA lid dat zich een aanhanger van het hindu geloof

noemt. Hij onderschrijft de uitgangspunten van het CDA zoals solidariteit, gerechtigheid, rentmeesterschap en verantwoordelijkheid. Toch is hij in de tweede kamer gekozen namens de christelijke bevolking van Nederland. Neen, zegt nu drs. van Velzen, dat is nu juist het verkeerde denken, hij is in de kamer gekozen door het Nederlandse volk en dat zijn niet allemaal christenen. Het CDA is geen christelijke partij, maar een volkspartij met een inspiratie vanuit het christelijke geloof.

De chr. gereformeerde dr. C.J. Verplanke heeft juist om deze ontwikkeling voor het CDA bedankt, en er zullen er wel meer volgen.

Nu heeft dr. J. Meulink getracht, door een oud verhaal uit 'Christelijke politiek vandaag' op te halen, te bewijzen hoe christelijk het CDA toch is.

Drs. C.P. van Dijk de schrijver van dit verhaal heeft echt eerlijk gemeend dat de Bijbel het richtsnoer voor het CDA moest worden, maar dat heeft niet mogen baten. De voorzitter van de partij heeft duidelijk gesproken, en heeft geen stap teruggezet op het pad van het pragmatisme.

Nu blijkt duidelijk dat, wat velen hebben verwacht, niet is uitgekomen. Ook uit het artikel van br. Meulink voel ik die zelfde teleurstelling.

Nu moet het bestuur van het CDA zich duidelijk distantiëren van de uitspraken van haar voorzitter. En als dat bestuur dat nu eens niet doet? Zou het dan niet een reden zijn voor br. Meulink om openlijk te bedanken voor dat CDA, waar hij zo veel/weinig verwachting van had?

Ieder die deze discussie heeft gevolgd begrijpt dat nieuwe ontwikkelingen niet tegen te houden zijn met oude woorden. Vooral voor iemand die een zeer vooraanstaande plaats bij de Evangelische Omroep heeft ingenomen weet hoe de verwereldlijking doorgaat. Juist ook op politiek gebied. Het zou daarom prachtig zijn als er een politieke partij zich ging vormen, opgezet vanuit oprechte christgelovigen, die voor leer en leven hun heil zoeken bij Jezus Christus.

De RPF zou daar direct voor te vinden zijn, want daar heb je nu die politieke beweging, die geen vermenging wenst van verschillende godsdiensten.

De laatste zin van het artikel van br. Meulink is het duidelijkst: Het moet onbetwistbaar zijn, dat het CDA de Bijbel als norm voor haar politiek handelen aanvaardt, anders verdient zij niet de naam van christelijke partij, maar evenmin van christendemocratische partij.

Het voorgaande artikel en het citaat van de partijvoorzitter van het CDA, maar ook de reactie van anderen bevestigen dat een en ander betwistbaar is. Er wordt over getwist (zie artikelen in Trouw). De conclusie van br. Meulink is dus dat het CDA dan de naam christelijke partij niet meer verdient en die conclusie deel ik.

J.P.M. Rietkerk

Genemuiden

T. Hoekstra, Zwolle

De zee geurt naar kruidnagelkaas

Ga er nou eens gezellig voor zitten, we willen het over sinterklaasgedichten hebben. En we houden het eenvoudig, zodat wiskunde-mensen het ook kunnen volgen. Mijn uitgangspunt is: sinterklaasgedichten moeten **rijmen**. Daar draait alles om: rijmen, rijmen, en nog eens rijmen. Als de inhoud ook nog wat voorstelt, is dat meegenomen, maar het is beslist niet het voornaamste. Denkt u daar anders over? Jammer voor u. Met een kleine variant citeer ik:
Geurt de zee niet naar kruidnagelkaas?

Toevallig ben IK hier de baas!

Dus, goed begrepen? RIJMEN! Moderne dichters gooien daar met de Franse pet naar; allemaal gepruts, wij leveren **vakwerk**.

Er zijn natuurlijk echte dichters die wél rijmen, maar tussen hen en ons bestaat dit verschil: zij hebben bepaalde gedachten en proberen die op rijm te krijgen. Wij maken ons over die gedachten niet zo druk; die komen wel als wij eerst maar een rijmwoord hebben. En om dat laatste gaat het! Wij plegen ook met een gerust geweten plagiaat, we stelen links en rechts, we nemen over wat ons aanstaat, we vervormen en verminken het naar hartelust. Bij 'serieuze' literatuur komt plagiaat ook wel voor, maar als niemand het merkt, hindert dat niet. Wij stellen er prijs op, als het wél gemerkt wordt en als men herkent waar we iets vandaan hebben gehaald. Het levert ons het gewenste respect op, want men ziet dan hoe belezen we zijn.

Hoe vindt u rijmwoorden? U kunt natuurlijk een rijmwoordenboek raadplegen, maar u kunt er ook best zonder. Neem een héél eenvoudig voorbeeld. We beginnen met:

Wat moest ik nou voor jou toch kopen?

Goed, het is geen bepaald origineel begin, maar we zouden immers niet te moeilijk doen? 'Kopen' dus. Wat rijmt daarop? Er is u al heel wat in gedachten gekomen, u hoeft niet lang na te denken, het ging vanzelf: lopen en hopen. Daar kunt u wel iets mee doen. Had ik niet gelijk? Een rijmwoord brengt ons op ideeën. Maar we kunnen nog veel meer rijmwoorden vinden. Dat gaat zo: we schrijven op een stuk papier alle medeklinkers, in alfabetische volgorde. Dan gaan we alle mogelijke combinaties erachter zetten, en het resultaat wordt:

B BI Br
C Ch Chl Chr
D Dr Dw
F FI Fr
G GI Gr

H
J
K Kl Kn Kr Kw
L
M
N
P PI Pr
Q
R
S Sch Schr St Str
Sj Sp Spl Spr
T Tr Tw
V VI Vr
W Wr
Z Zw

Probeer dat nou eens in verband met 'lopen'. Ik heb twaalf rijmwoorden gevonden, u ook? Nu hebben wij wel eens gehoord van 'dichterlijke vrijheid' en wij veroorloven ons die in ruime mate. „Ik begon al te wanhopen” past ritmisch niet zo goed, dus maken we daarvan: „Ik begon al want hopen”. Ja, héél subtiel kan de humor niet altijd zijn. We kunnen ook de woorden een beetje aanpassen bij onze behoefte, net als in:

*De dichter Vondel
Voer in een gondel
En verloor toen zijn tondel.
Wat zondel!*

Een beetje creativiteit doet hierbij wonderen.

U kunt op uw rijminspanningen bezuinigen als u maar de helft van het aantal regels (die officieel 'verzen' heten) laat rijmen, om en om dus. Zó bij voorbeeld:

*Je vader trekt flessen,
je moeder schaatst scheef,
maar ik blijf je vriendje,
zo lang als ik leef.*

Meer indruk maakt u met een acht-regelig rondeel. U bedenkt twee versregels, zet die aan het begin en aan het einde, dan hebt u dus de helft al klaar, het eerste vers herhaalt u op regel 4, en dan hoeft u nog maar drie regels in te vullen; bij voorkeur laat u 3, 4 en 5 op elkaar rijmen, en evenzo 6 en 8. Een voorbeeld:

- 1 *Wat is het fijn met Sinterklaas*
- 2 *van alles weg te geven.*
- 3 *Wij doen daarbij ook heerlijk dwaas.*
- 4 *Wat is het fijn met Sinterklaas!*
- 5 *Daarom krijg jij nu deze vaas.*
- 6 *Die sleet bij mij zijn leven.*
- 7 *Wat is het fijn met Sinterklaas*
- 8 *van alles weg te geven.*

U ziet: we bereiken al een hoger peil. Het rondeel van twaalf of dertien regels is nog veel mooier. Dat stelt hogere eisen, maar toch, het levert nog steeds een aanzienlijke besparing van rijm op. Vers 1, 7 en 12 (of 13) zijn gelijk, 2 en 8 ook, maar dat laatste hoeft niet beslist.

Een andere manier om succes te verwerven, is uitgaan van een bestaand, liefst bekend gedicht. We komen dan in de buurt van plagiaat, maar door onze eigen inbreng kan iets ontstaan dat officieel 'parodie' heet:

Wie rijdt daar zo laat door wind en weer?

Het is de sint, die oude heer.

of:

*Waar werd een sterker touw
Dan dat hier zit om jouw
Cadeautje, ooit gevonden?*

Wilt u de zaken heel serieus aanpakken, raadpleeg dan eens een schoolboek als Literaire Kunst, van Lodewick. Maar u kunt ook profijt hebben van (en plezier beleven aan) Het Rijmschap compleet, door Drs. P. en Ivo de Wijs. Zie verder wat drs. P. geschreven heeft over: Plezierdichten. Volgende week hoop ik nog iets door te geven, is het niet tot lering, dan toch wel tot vermaak. Laat ik vandaag eindigen met een stukje uit een gedicht van drs. P.:

Het metrum – och, daar zit men niet zo mee

*In deze lage landen bij de zee.
Ongelijke regels, behept met een schromelijk gebrek aan maat,
Beschouwt men hier als adequaat,
Zolang in elk geval het rijm maar klopt.*

(Een klein verschil valt niemand op.)

*Dit is het eerste deel van mijn bericht
Betreffende het sinterklaasgedicht.*

...

Er is nog wel ruimte over, daarom geef ik u het hele gedicht door waaruit ik aan het begin citeerde. Het is van Simon Knepper:

*Ala ik vaststel: de zon speelt haar tintelend spel
Aan een stoffige hemel van matgrijs pastel,
En de zee geurt naar kruidnagelkaas,
Hooft men algemeen mompelen:
„Zou dat nu wel...”
– maar toevallig ben IK hier de baas.*

Jeannette Westerkamp

Post uit Rwanda

De tranen van de oude Thomas
De oude Thomas hilde. Zomaar, midden in de kerk. Hebben jullie wel eens een grote man zien huilen, tussen de mensen, waar iedereen het kan zien? Vast niet. Dat doen mannen niet, dat hebben ze afgeleerd. En hier, in Rwanda doen mannen dat zeker niet, ze gaan nog liever dood! „De tranen van een man vallen op zijn maag” zegt een Rwandees spreekwoord. Een man huilt nooit, zoals wij, vrouwen en kinderen dat kunnen. Verleer het niet jongens! De mannen hier hebben allemaal pijn in hun maag van al die tranen die daar vallen.

Maar de oude Thomas hilde midden in de kerk. Hij deed niet eens zijn handen voor zijn gezicht. Hij maakte zich niet eens klein en zo onzichtbaar mogelijk. Hij ging staan, strekte zijn handen naar de hemel, keek omhoog alsof hij verwachtte dat er iets door het dak zou komen en liet zijn tranen stromen, uit zijn ogen, uit zijn neus, uit zijn mond, hij was nat van tranen. De mensen wisten niet wat ze moesten doen. Sommigen staarden hem verbaasd aan, anderen durfden haast niet te kijken, een paar vrouwen begonnen mee te huilen, maar de meeste mensen hielden het hoofd gebogen en baden door. Want men was aan het bidden toen Thomas begon te huilen. Het was midden in de oorlog. Het leger van de vijand had een aanval gedaan op de hoofdstad. Er waren wapens gevonden, door het hele land ook in Butare waar Thomas bad in de kerk. En iedereen was bang. Oorlog is als een vuur onder de aarde. Je weet nooit waar het plotseling opvlamt om samen met andere vuren één grote brand te worden die alles en iedereen op de vlucht jaagt en verwoest. Wie kan ons beschermen? Niemand anders?!

Of toch.....er is er maar Eén: God. Alleen God kan echt beschermen. Veel christenen waren samen gekomen, allemaal in één grote kerk. Mensen die anders helemaal niet bij elkaar in één kerk wilden zitten, omdat ze meestal andere liederen zingen en de naam van God anders uitspreken en omdat hun dominees juist geen of juist wel lange jurken aantrekken bij het preken. Niemand dacht meer aan al die verschillen. Wat gaf dat allemaal

als ze misschien morgen overvallen werden, doodgeschoten of in de gevangenis gesmeten? Niks toch? Vandaag keken ze helemaal niet naar elkaar en helemaal niet naar die verschillen. Ze wilden samen met God praten, roepen tot Hem „Help help help. Wij weten het zelf niet meer!” Ze baden al een hele tijd, soms sprak iemand hardop, even later bad ieder voor zich, soms was het heel stil. En juist op zo'n stil moment was Thomas gaan staan. Eerst dachten de mensen dat hij zou gaan bidden. Dat deed hij vaker, Thomas kon dingen zeggen waarvan veel mensen dachten: „Ja zo is het presies, gelukkig dat iemand het gezegd heeft” maar nu zei hij niets. Het duurde zo lang, zo angstig lang, dat de mensen om hem heen begonnen te schuifelen. Ze keken ook omhoog. Wat zag hij toch, die oude man? Het leek wel of hij iets zag. En toch was er niks dan het hoge plafond van de kerk dat nodig een laagje verf nodig had. „Wat is er Thomas, wat zie je toch?” leek iedereen te denken, maar niemand vroeg iets, iedereen wachtte af en na een tijdje was er niemand meer die met gebogen hoofd bleef zitten, iedereen keek, met angst en met verwachting want Thomas zag wat. Met z'n allen hadden ze God geroepen en nu gaf Hij misschien antwoord, en Thomas was er goed in om Gods antwoorden te horen....of te zien. Eindeloos duurde het, eindeloos. En toen Thomas langzaam zijn ogen sloot en ze toen weer open deed om om zich heen te kijken toen kon je een speld horen vallen. Eerst trok hij zijn wijde vale overhemd uit zijn broek en snoot zijn neus in de onderkant. „Ik zag, zei hij toen, ach lieve broers en zussen, ik zag...” Ja, ja...knikten alle mensen met ingehouden adem. „Ik zag voertuigen van ons leger, met onze soldaten erin. Ze reden in de bocht bij de markt, hier in Butare. Ze zongen een nieuw lied, een overwinningsslied.” Het bleef heel stil in de kerk. Kwam er nog meer?

„Morgen!” riep Thomas toen „en nu een lied, een loflied!” en hij begon er meteen aan. Maar voordat iedereen mee ging doen riep een luide stem door de kerk „Morgen wat?” en toen werd het weer heel stil. Thomas keek verstoord om zich heen. „Hoezo wat? Morgen komen onze soldaten om de bocht bij de markt en dan horen jullie dat overwinningsslied ook. En nu: Prijst de Heer!!!” en Thomas begon weer aan het lied en iedereen zong mee, alle zes coupletten en toen nog een keer van voren af aan en toen het laatste lied nog twee keer extra en toen had Thomas geen adem meer en kon iedereen eindelijk naar elkaar kijken en vragen „Nee maar wat vind jij daarvan? Zou het waar zijn?”

Die avond praatte de radio over de oorlog, over de dappere soldaten en dat ze het wel gauw zouden winnen. „Laten we het hopen” dachten de meeste mensen, maar bij de oude

Thomas thuis was het feest, een dankfeest, de hele nacht door. De hele nacht door terwijl de soldaten, warempel de vijand voorlopig de grenzen weer over joegen. En toen de volgende middag de mensen van Butare rijendik langs de weg stonden om auto's met soldaten toe te juichen stond de oude Thomas in de bocht van de weg bij de markt met zijn handen naar de hemel gestrekt.

Een veilig huis

„Gij doet mij rusten tot de morgen en wonen in een veilig huis.” Zo heeft Heeroma de laatste regels van Psalm 4 verwoord. Deze zinnen gaan sinds zondag 4 oktober door m'n hoofd. In de verbijsterende blik op een brandende flat denk je: ben je dan nergens meer veilig? De diverse sprekers op de herdenkingsbijeenkomst begonnen daar allen bijna zonder uitzondering over. De mensen van flats Groeneveen en Kruitberg, die binnen de veiligheid van hun eigen huis doende waren met de voor hen gebruikelijke zondagse bezigheden totdat het vliegtuig daar wreed een eind aan maakte. Je beseft de waarde van het veilig wonen weer eens, maar ook de betrekkelijkheid!

Je kijkt de mensen in zulke omstandigheden diep in de ziel. Wat een angst moet daar overblijven. Ik heb wat flitsen van de herdenking op 11 oktober gezien, want ik had het verder te druk met m'n kerkdiensten. Het kwam heel waardig op mij over, maar ook veelkleurig. Dan bedoel ik niet alleen herkomst van getroffenen, maar vooral de diversiteit in levensovertuiging. In een soort New Age-gebeuren van alles bij elkaar had men geprobeerd alle herdenken eensgezind te doen plaatsvinden. Bij alle respect en waardering was er bij mij eenzelfde gevoel als op een herdenking van de bevrijding met alle medeburgers van je stad. Je motivaties, je geloof spelen dan een grote rol. Je deelt veel, maar niet alles. Als ik in de Bijlmer woonde had ik er zeker bij willen zijn in de RAI, maar zonder de kerkdienst had ik het niet op kunnen brengen. Je zoekt de wezenlijke troost bij God. Niet dat het ontbrak. Juist door de mensen uit Suriname en Antillen werden de geloofstonen niet verzwegen. Premier Liberia-Peters (met haar gebedsoproep) en president Venetiaan (met zijn opmerking dat Surinamers ook dit zien als de wil van God) gingen hierin voor. Ook

premier Lubbers liet iets van zijn geloof en zijn vragen aan God horen. Je moet als burgers van een land zoveel mogelijk samen doen, maar je kunt niet alles delen. Die grens voelde ik regelmatig. Maar het een hoefde ook niet zonder het ander. In hoeveel kerken is er op 11 oktober niet eensgezind de roep om Gods hulp geweest! Heel indrukwekkend vond ik toen onze organist de melodie van „Heer, herinner U de namen van hen die gestorven zijn...” speelde. Daar heb je het nu: bij ons zijn de namen soms onbekend, maar Hij weet het. Hij kent de zijnen. Het is een van de afschuwelijkste zaken, dat we niet eens precies weten wie omgekomen zijn. Ik heb veel respect voor burgemeester Ed van Thijn; er is door allen met grote inzet en veel gevoeligheid gewerkt, maar hier is een kwalijk te nemen nalatigheid aan het licht gekomen. Als je met diverse bestanden van gegevens nog niet eens kunt ontdekken wie in de huizen wonen, dan vraag je je af welke staat van onderontwikkelheid we bereikt hebben. We weten nu niet precies wie er omgekomen zijn; maar zo kunnen we al die mensen als samenleving ook niet beschermen. Het is nu niet de tijd om dat aan de kaak te stellen, maar wel om dat te konstaten. Ze zullen je naam toch niet weten! Je veiligheid is dan geheel zoek.

Op de dag van het ongeluk, zondag 4 oktober, lazen we in de (doop)diensten de belofte in Jesaja 4 over de rest die God behoudt „ieder die in Jeruzalem ten leven is opgeschreven”. God houdt de lijsten van de burgers van zijn rijk bij. Wie denkt dan ook niet aan de namen die volgens Openbaringen in het boek des levens zijn geschreven. Hij kent de zijnen bij name. Dat is de grootste troost die er op aarde bestaat. Ook nu we nog in onveilige huizen wonen. Iets waarvan je tegen anderen kunt spreken, maar wat je niet met iedereen deelt. Ook datervaar je heel pijnlijk in deze toch al zo pijnlijke dagen. Er is er een die weet waar wij wonen!

Dit artikel schreef Ds. K.T. de Jonge te Almere in het 'KERKBLAD VOOR HET NOORDEN' (orgaan van de Chr. Geref. Kerken). Hij heeft ons met een puntige verwoording van zijn gedachten rondom dat afgrijselijke gebeuren d.d. zondag 4 oktober 1992 een goede dienst bewezen. Elk christenmens heeft de roeping om de konfrontatie met deze vreselijke ramp in het geloof te verwerken. Soms stort je je hart voor God in het gebed uit en heb je zodoende heel wat aan je hemelse Vader te vertellen. Er zijn ook momenten van bezinning, die gekenmerkt worden door een intense schreeuw: „O God, help toch om Jezus' wil!”. Het ontroerde me toen ik tijdens de stille tocht naar de plaats van de ramp d.d. zondag 11 oktober jl. via de tv-uitzending hoorde zingen: „Er ruist langs de wolken een lieflijke Naam”.

Enschede,

O. Mooiweer

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

Mission 93

Tussen Kerst en Nieuwjaar van dit jaar hoopt men in Utrecht weer een grote Christelijke Jongeren-conferentie te gaan houden. Iedere drie jaar vindt zo'n grote internationale gebeurtenis plaats, de laatste twee maal in het immense Jaarbeurs-complex aan de Croeselaan. Zo'n tien tot twaalfduizend jongeren en niet-zo-jongeren komen daar een aantal dagen bijeen, voor toespraken over Zending en Evangelisatie, voor Bijbelstudie, voor veel – en goede – muziek, en wat al niet.

Zo'n 'Mission' conferentie is een heel evenement! Wellicht dat sommige lezers van dit blad, die 'Opbouw' altijd nauwkeurig lezen, zich kunnen herinneren dat ik na de grote conferentie in Lausanne in 1983, in Utrecht in 1986 en in 1989 steeds een impressie van een en ander heb geschreven. In dit geval lijkt het me heel nuttig om dat te doen, voorafgaand aan de komende Mission 90! Wellicht dat het schrijven van een kort artikeltje sommige jongere lezers 'over de streep trekt' om ook een deel van de komende Kerstvakantie in Utrecht door te gaan brengen. Dat zou ik persoonlijk erg graag zien! De drie afgelopen keren heb ik, al ben ik aanzienlijk ouder dan de gemiddelde conferentieganger (een probleem dat zich iedere keer natuurlijk weer schrijnender manifesteert!) me er steeds buitengewoon op mijn gemak gevoeld. Zelf was ik altijd met een specifiek doel aanwezig, namelijk om toespraken te vertalen, maar ook, en vooral, als men er vrijelijk kan rondwalen, is er veel te doen dat de moeite waard is. Er is in elk geval een krachtige stimulans om 'de Grote Opdracht' serieus te nemen, om mensen uit de zending te ontmoeten, om kennis te ne-

men van problemen en uitdagingen voor de Kerk Wereldwijd. Het zou me een lief ding waard zijn te merken dat ook 'onze jongeren' zich steeds meer voor deze vragen gaan interesseren. En alleen al de kans om zoveel jongeren te ontmoeten uit andere Europese landen, van Bulgarije tot Noorwegen en van Portugal tot Wit-Rusland, is een buitenkans! Een kans die zich slechts eenmaal in de drie jaar zo voordoet.

Daarnaast wil ik ook nog graag kort de aandacht vestigen op de zgn. 'Aktie Woestijnbloem'. Veel jongeren uit Oost-Europa zijn niet of nauwelijks in staat zelf de aanzienlijke reiskosten en verblijfskosten te betalen. Daarom worden Christenen in het relatief welvarende Westen uitgenodigd om een of meer jongeren te 'sponsoren' voor een bedrag van f. 375,- p.p. Voor dat bedrag komt zo'n Pool, Rus, Albanees, Roemeen, etc. uit en thuis en heeft hij zijn/haar conferentie 'all in'. Als ik naga hoeveel kansen er liggen 'om bruggen te slaan' tussen gelovige jongeren in verschillende delen van ons werelddeel, zou ik graag verenigen en hele gemeentes de gedachte aan de hand willen doen om zo'n jongeman of meisje uit Oost-Europa een ticket voor reis en verblijf in Utrecht te geven. U zou er een stel mensen een buitengewoon plezier mee doen! Bovendien is het m.i. een heel nuttige 'investering' in de toekomst van Kerk en Zending.

Voor nadere informatie over het programma van 'Mission 90' en 'Aktie Woestijnbloem' kan men terecht bij het hoofdkantoor van TEMA, de organiserende instantie. Adres: Postbus 420, 3770 AK BARNEVELD tel. 03420-93848.

P. Niemeijer, Tempeldienst;
Over sexualiteit en verkering.
102 blz., f 13,95
ISBN 9060479696
Uitg. Oosterbaan & Le Cointre, Goes

Martie Dieperink, m.m.v. ds. S. van Deventer en drs. B. van Dijk John Wimber en de derde golf.
Bezinning op bijbelse spiritualiteit.
86 blz., f 14,90
ISBN 9029711043
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Dr. L.J. Joesse (red.),
'Leren hoe hij wand'len moet';
Over woord en daad in de zending.
Serie: Zending dichterbij, no. 1
117 blz., f 16,90
ISBN 906047967x
Uitg. Oosterbaan & Le Cointre, Goes

George Brucks,
Ontmoetingen;
Dagelijkse ontmoetingen met de God van de Bijbel ...
Dagboek
108 blz., f 19,90
ISBN 9029710462
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Philip Yancey,
Dat zijn zo van die vragen die ik heb;
Een boek met vele vragen en weinig antwoorden.
183 blz., f 31,90
ISBN 9024261716
Uitg. J.H. Kok, Kampen

In het krachtenveld van de Geest;
Bundel aangeboden aan prof.dr. Klaas Runia
bij diens afscheid als hoogleraar Praktische Theologie aan de T.U. te Kampen.
249 blz., f 45,-
ISBN 9024269059
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Ds. M.R. van den Berg,
Luisteren naar psalmen, deel 2
Serie: Zicht op de Bijbel, no. 44
149 blz., f 21,95
ISBN 9060647661
Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam

Ds. Hein van Mulligen,
Vijf moeders des Heren.
Serie: Zicht op de Bijbel, no. 42
112 blz., f 15,90
ISBN 9060647610
Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam

W. Smouter,
Profielschets van het Koninkrijk.
Serie: Zicht op de Bijbel, no. 45
72 blz., f 13,50
ISBN 906064784x
Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam

Ds. J. Westerink,
Haggai en Zacharia, profeten van het huis van God.
216 blz., f 25,90
ISBN 906064770x
Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam

C.S. Lewis,
De vier liefdes.
141 blz., f 17,95
ISBN 9051940815
Uitg. Van Wijnen, Franeker

Ir. J. van der Graaf,
Gebeurt er nog iets?
Over prediking en hoorcrisis.
85 blz., f 18,90
ISBN 902971106x
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Ds. Jan Mudde,
Kostbaar en kwetsbaar;
Omgang met verkering, seksualiteit en samenwonen in het licht van de Bijbel.
67 blz., f 13,50
ISBN 9060647920
Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam

nu de burgers teveel last krijgen van criminaliteit en normvervalsing. De minister van Justitie vroeg de kerken een bijdrage aan nieuwe moraliteit. Wat kan het evangelie betekenen voor de samenleving en kan dat ook als er geen bekering tot God is? De heer Schutte is in de Tweede Kamer fractievoorzitter van het GPV. De avond wordt gehouden in het gebouw van de Chr. Geref. Kerk te Den Haag-Zuid, Rhijnvis Feithlaan 114, 2533 GG Den Haag, te beginnen om 20.00 uur. Voor nadere informatie tel.: 070-399 764 9.

Preekconsent

Op 10 september jl. werd aan de heer C.T. de Groot preekconsent verleend door de regio Utrecht. Hij is woonachtig in Wijk bij Duurstede, IJsselsteen 54, 3961 GD. Tel.: 03435-73 140.

Ned. Geref. Kerk van Baarn e.o.

Het adres van de redactie van het kerkblad is geworden: de heer J. Bodzinga, Wakkerendijk 236a, 3755 DK Eemnes.

Ned. Geref. Kerk van Amstelveen

Het adres van de diaconie is: C. Camferman, Schouwenselaan 61, 1181 KA Amstelveen. Tel.: 020-641 520 9, Postbank 462 188 8, ten name van diaconie Ned. Geref. Kerk Amstelveen.

Ned. Geref. Kerk van Maassluis

Het nieuwe adres van ds W. van der Veer luidt: Houtsnipstraat 7, 3145 LA Maassluis. Tel.: 01899-133 26.

Kerknieuws

Wijziging Informatieboekje 1992
Ned. Geref. Kerk van Den Helder
Het nieuwe adres van ds J. Kiers luidt: Hendrik Boertjesstraat 25, 1785 ER Den Helder. Tel.: 02230-60837.
De kerkdiensten in Den Helder beginnen m.i.v. dit najaar om 9.00 uur en om 17.00 uur.

Commissie Reformatische Studieavonden

De Commissie, ontstaan uit de Geref. Vrijg., Chr. Geref. en Ned. Geref. kerken in de regio Den Haag, belegt een aantal studieavonden over geloof en samenleving.
De eerstvolgende bijeenkomst is: donderdag 26 november 1992. Onderwerp: Het evangelie als medicijn voor een verloederende samenleving. Inleider: de heer G.J. Schutte, Zeist.
Het tijdperk van 'Alles mag!' is voorbij,

Onder andere(n)

Catechetisch Centrum

Werkboeken geloofsopvoeding uitgegeven door het Catechetisch Centrum
Bij het Catechetisch Centrum in Kampen zijn onlangs twee herdrukken uitgekomen van werkboeken voor geloofsopvoeding.

'Geloofsopvoeding voor jonge kinderen' biedt uitgewerkte mogelijkheden voor een serie gespreksavonden met ouders van kleine kinderen (tot 8 jaar) rond thema's als: dopen, gebed, kinderbijbels en stijl van opvoeden. Prijs: f 9,75, excl. porto.

'Dat wat je deelt' is een werkboek voor ouders met opgroeiende kinderen (tussen 8 en 14 jaar). Aan de hand van een drietal artikelen worden thema's behandeld als: opvoeden in een veranderde wereld, communicatie met kinderen en kernpunten van geloof. Prijs f 9,25 excl. porto.

Besteladres: Catechetisch Centrum, Postbus 5021, 8260 GA Kampen, 05202-92670

*Want indien wij geloven, dat Jezus gestorven en
opgestaan is, zal God ook zó hen, die ontslapen
zijn, door Jezus wederbrengen met Hem.
1 Thess. 4 : 14*

Voor ons onverwacht heeft de Heere tot Zich genomen mijn lieve
man, onze zorgzame vader, schoonvader en opa

NICOLAAS BOTTELIER

echtgenoot van Pietje Angenietje Essenberg
eerder weduwnaar van Wilhelmina Frederika van Schooneveld

op de leeftijd van 81 jaar.

's-Gravenhage: P.A. Bottelier-Essenberg

Emmen: Riek Schilstra-Bottelier

Hans Schilstra

Barneveld: Ineke Berg-Bottelier

Jaap Berg

Lelystad: Loes Welbergen-Bottelier

Paul Welbergen

Bussum: Agnes van Henten-Bottelier

Klaas van Henten

Loosdrecht: Trees Lamme-Bottelier

Gert Lamme

Hoogvliet: Tineke van Leeuwen-de Baan

Joop van Leeuwen

Amsterdam: Peter de Baan

Floor Maas

Klein- en achterkleinkinderen

25 oktober 1992
Beresteinlaan 533
2542 JN 's-Gravenhage

De begrafenis heeft op donderdag 29 oktober 1992 plaatsgevonden
op de begraafplaats „Zuiderhof“ te Hilversum.

HUIS OP DE BERG

MAAKT UW VAKANTIE IN ISRAEL ONVERGETELIJK!

Een gastvrij nederlands christelijk centrum in Jeruzalem, dicht bij de oude
stad.

Ruime kamers met douche en toilet.

Een jeugdaccommodatie.

Een gezellige tuin en een prachtig uitzicht op Jeruzalem en de heuvels.

Nederlandse leiding, die excursies organiseert naar o.a. Tiberias, Jeri-
cho, de Dode Zee, Massada, Qumran.

Huis op de Berg een fijne thuisbasis in Israël, ook tijdens de kerstdagen.

Inlichtingen en reserveringen:

Gezellenstraat 21, 3861 RD Nijkerk.

Telefoon 03494-58839 (ma t/m vr. 9-16 uur)

DE WERELD
DRAAIT TOCH WEL
DOOR.

MAAR WAAR STAAT
UW KRANT BIJ STIL?

Het nieuws, de kranten, de dingen van de dag. De wereld draait wel door; zelfs al zou je er niet over schrijven. Maar waar staat uw krant bij stil?

Persvrijheid? Prima. Het Nederlands Dagblad neemt die vrijheid. Maar gebonden aan de Bijbel. Verbonden met mensen die daarnaar willen leven.

Een complete krant. Met het dagelijks nieuws. Veel ruimte voor religie en kerk. Constructief commentaar. Een gereformeerde ochtendkrant: scherp en schrap.

Wat denkt u van een vergelijkend waarden onderzoek? Neem, lees, proef en beproef. Een proefabonnement kost maar 13,-.

Dan vindt u het Nederlands Dagblad vier weken lang, trouw bij u aan het ontbijt.

DE WERELD OP WAARDE

EEN KRANT LEER JE LEZEND PAS KENNEN.

Daarom neem ik een proefabonnement op het Nederlands Dagblad: vier weken lang thuisbezorgd voor 13,-. Ik betaal pas als ik uw acceptgiro heb ontvangen.

NAAM _____

ADRES _____

PC/WOONPLAATS _____

TELEFOONNUMMER _____

Stuur deze coupon in een envelop naar het NEDERLANDS DAGBLAD, Antwoordnummer 1004, 3770 VB Barneveld. Een postzegel is niet nodig. Of bel voor een proefabonnement: **03420-10720.**

Nederlands Dagblad
Gereformeerd gezinsblad